

Economisch - Statistische Berichten

47e JAARGANG - 23 MEI 1962 - No. 2338

Executele
en bewindvoering
Beheer
en administratie
van
vermogens

R. MEES & ZONEN
Bankiers en assurantiemakelaars
ROTTERDAM

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.*
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010)
3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: *Drs. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.*

Bankiers: *R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 347, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).*
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: *Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010)
6 93 00, toestel 1 of 3.*

Advertentie-tarief *f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag: Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgave van
redenen te weigeren.*

**machinebreuk-
verzekering**

Voorlichting en service
door een Nederlands bedrijf
met 60 jaar ervaring.

PROVIDENTIA

N.V. ALGEMEENE
VERZEKERING-MAATSCHAPPIJ
PROVIDENTIA

AMSTERDAM-C.
HERENGRACHT 376
TELEFOON 222120

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H.W. Lambers;
J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Huurverhoging en woningbeleid

De meningen zijn verdeeld over de opvatting van de regering inzake het huur- en woningbeleid, nl. huurverhoging en een zwaarder accent op de particuliere bouw in de vrije sector dan op de woningwetbouw, gepaard gaande met een afbouw der overheidssubsidies. Naar mijn overtuiging is deze politiek in beginsel juist en noodzakelijk om de volgende redenen.

Reeds in 1958 vroeg de toenmalige Regering-Drees te dezer zake advies aan de S.-E.R. met de formulering „dat de Regering een wezenlijke verlaging van de op de rijksbegroting drukkende subsidielast noodzakelijk acht, ten einde essentiële staatstaken niet op onaantvaardbare wijze in het gedrang te brengen”. De tegenwoordige regering is tot stand gekomen o.a. op de overweging, dat het noodzakelijk was meer normale omstandigheden op de woningmarkt te scheppen, d.w.z. men zou sterven naar terugkeer tot de normale toestand van rendabele huren in een vrije woningmarkt, met bevordering van de particuliere bouw ook voor arbeiderswoningen en goedkope middenstandswoningen.

Welnu, een en ander wordt thans door Minister Van Aartsen zoveel mogelijk in de praktijk gerealiseerd, voor zover de Tweede Kamer hem niet te zeer tegenwerkt. Daarbij wordt wel eens de indruk gewekt dat een gedeelte der kamerleden meer zijn kracht zoekt in het naar voren brengen van allerlei op zich zelf misschien aantrekkelijke desiderata, dan in praktische aanbevelingen, hoe men het Utopia ener aantrekkelijke woning voor ieder met weinig eigen offers kan bereiken, zonder op weg daarheen zijn collectieve financiële nek te breken.

Wil men dit laatste voorkomen, dan behoort het huurniveau — en in verband daarmee de bouwactiviteit — zich te richten op de reële vraag, d.i. op wat de bevolking zelf kan en wil betalen voor het wonen enerzijds en wat daarvoor kan worden aangeboden anderzijds. Dat is het evenwicht, waarnaar gestreefd moet worden.

Inzicht in dit probleem van de reële economisch verantwoorde vraag wordt niet goed verkregen door het hanteren van theoretische begrippen als statistische woningtekorten, doch slechts door het herstel van een vrije markt. Zolang men de huren kunstmatig te laag houdt, neemt de vraag onverantwoord toe. Met het gevolg, dat men het juiste verzadigingspunt in een vrije markt niet tijdig onderkent en zodoende de kiem zaait voor een nieuwe crisis straks. Terecht heeft de president van De Nederlandsche Bank in zijn juist verschenen jaarverslag dan ook gesteld,

dat de door de regering voorgestelde huurverhogingspercentages wel het uiterste minimum zijn om te voorkomen, dat de afstand tussen het feitelijke huurpeil en het evenwichtsniveau steeds groter zou worden.

De bouw in de vrije sector verdient veel meer op de voorgrond gesteld te worden, omdat daarin de vraag naar woningen op geen enkele wijze kunstmatig geactiveerd wordt. Er is in deze sector momenteel reeds een zeer behoorlijke vraag en men mag ook niet stellen, dat zulks alleen de meergegoeden ten goede komt. Immers, voor zover meergegoeden in die nieuwe, modernere woningen trekken, komen er bestaande goedkopere woningen vrij, gelijk ook gebleken is bij een onderzoek dat onlangs werd ingesteld door het Sociologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht naar de bewoning van Tuindorp-Oost aldaar.

Vóór de laatste wereldoorlog werd voor 90 pCt. gebouwd in de vrije sector en toen was er een overvloed aan woonruimte tegen lage prijzen. Zou het dan nu niet logisch geweest zijn, wanneer men die vrije sector in veel sterkere mate zijn gang had laten gaan, in plaats van juist deze sector te beknotten ten faveure van de direct en indirect gesteunde woningwetbouw? Dit lijkt mij dan ook het zwakke punt in de politiek van Minister Van Aartsen, nl. dat Z.E. daartoe, vanwege de sterke maar onvoldoend gefundeerde drang uit de Tweede Kamer, is overgegaan. Het gevolg daarvan is, dat nu in mindere mate betere woningen met meer blijvende economische waarde gebouwd zullen worden dan in verband met de gestegen welvaart mogelijk was geweest.

Moge het voorts in ons land nooit zover komen, dat de regering als norm decreeteert welk percentage van zijn inkomens men ten hoogste aan huur mag besteden! Dit immers zou in de eerste plaats betekenen een ontoelaatbare inbreuk op de vrijheid van inkomensbesteding en in de tweede plaats het peil van de volkshuisvesting in ons land niet ten goede komen.

Resumerende zou ik dus willen stellen, dat de huur- en woningpolitiek van de tegenwoordige regering m.i. in principe juist is, doch dat reële huuraanpassing en bevordering van de bouw in de vrije sector niet snel genoeg gaan om de beste resultaten te verkrijgen voor onze volkshuishouding in haar geheel en voor de volkshuisvesting in het bijzonder en dus voor de snelst mogelijk verantwoorde oplossing van het woningprobleem.

Wassenaar.

Mr. J. WILKENS.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Huurverhoging en woningbeleid, door Mr. J. Wilkens	471	Ingezonden stuk:	
Naderende wisseling van het conjuncturele seizoen, door Drs. L. Traas	472	Kredietbeperking, door G. A. Koenders	487
Spaarbanksparen 1950-1960, door Drs. A. Pais	475	Boekbespreking:	
Europese economische samenwerking en haar invloed op de ontwikkelingslanden, door A. J. M. van de Laar	479	Dr. W. L. G. S. Hoefnagels: Fiscale invloeden op financiering, rentabiliteit en kostprijis, bespr. door Drs. E. L. Berg	487
Europa-bladwijzer No. 15b	481	Notities:	
Surinaamse kanttekeningen, door G. C. A. Mulder, B.Sc., Ps.D.	485	Vakantie in de Verenigde Staten	478
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman ..	487
		Recente publikaties	488

Naderende wisseling van het conjuncturele seizoen

Het Jaarverslag van De Nederlandsche Bank

„Na drie jaren van onafgebroken opgaande conjunctuur komt het einde van de periode van expansie onverbidlijk naderbij”, aldus de president van De Nederlandsche Bank in het Jaarverslag over 1961. Weliswaar kan nog niemand met zekerheid zeggen, wanneer het einde precies zal komen en in welke vorm het zich zal manifesteren, maar de verschijnselen die zich thans in onze economie openbaren zijn toch van dien aard, dat het volgens Dr. Holtrop hoognodig is zich te gaan voorbereiden op de periode van consolidatie die met zekerheid op de periode van expansie gaat volgen.

In hoeverre het inderdaad mogelijk zal zijn te komen tot een consolidatie van de in de hausse bereikte resultaten en vermeden zal kunnen worden dat in de toekomst gedeeltelijk de weg terug moet worden afgelegd, zal afhangen van de mate waarin ontsporingen kunnen worden voorkomen. In het Verslag worden twee gevaren gesignaleerd die bij de naderende wisseling van het conjuncturele seizoen de nationale huishouding bedreigen: het gevaar van overbesteding en het gevaar van een verlies van voldoende concurrentievermogen met het buitenland. Hoe groot deze gevaren zijn is thans nog moeilijk precies te zeggen. Alvorens daarop iets nader in te gaan lijkt het nuttig eerst enige aandacht te besteden aan enkele punten uit de in het Verslag gegeven analyse van de economische ontwikkeling in 1961.

Revaluatie en arbeidstijdverkorting.

De Nederlandse economie werd in het afgelopen jaar gekenmerkt door een toeneming van de binnenlandse conjuncturele spanningen. Vooral een krappe arbeidsmarkt en de in verschillende sectoren bereikte volledige bezetting van de capaciteit waren de oorzaak dat de nationale middelen slechts weinig toenamen. De nationale bestedingen stegen daarentegen veel sneller, zodat het verschil tussen beide: het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans, een vrij gevoelige daling vertoonde.

In menig opzicht zijn deze resultaten teleurstellend te noemen, vooral indien men ze vergelijkt met de uitkomsten van het jaar 1955, dat als derde jaar in de vorige conjunctuurcyclus van 1952 - 1957 een gelijke plaats innam als 1961 in de op de recessie van 1958 gevolgde hausse. In het Verslag worden verschillende factoren genoemd die vergeleken met 1955 ongunstig hebben gewerkt. Zo was met name de krapte op de arbeidsmarkt in 1961 aanmerkelijk groter dan destijds, terwijl ook de buitenlandse vraag in het afgelopen jaar wat minder toenam; vermoedelijk als gevolg van een afnemende expansieve tendentie in de wereldconjunctuur. Daarnaast moet echter vooral een belangrijke invloed worden toegekend aan de twee „exceptionele schokken” waaraan de nationale huishouding in 1961 werd blootgesteld, te weten die van de revaluatie van de gulden en die van de invoering van de vrije zaterdag.

De arbeidstijdverkorting had een niet onaanzienlijke kostenverhogende werking. Het is, aldus het Verslag, nimmer een punt van twijfel geweest dat de mogelijkheden tot invoering van de vrije zaterdag voor zover deze tot een verhoging van het per arbeidsuur berekende loon zouden leiden, dienden te worden beoordeeld op basis van de voor het totaal van loonsverhogingen beschikbare „ruimte” en dat uit dien hoofde gestreefd zou moeten worden naar een zo geleidelijk mogelijke doorvoering van een kortere arbeidstijd. Vanwege de krappe arbeidsmarkt is er echter van dit ideaal weinig terecht gekomen. De werktijdverkorting werd al spoedig tot een concurrentiemiddel bij het aantrekken van schaarse arbeidskrachten en ondernemers die hun personeel wensten te behouden konden daardoor niet achterblijven. „Als een epidemie” verspreidde de werktijdverkorting zich over het land en aldus ontstond de paradoxale situatie, dat om een schaarste aan arbeiders tegen te gaan de arbeidstijd werd verkort, waardoor uiteraard het tekort nog veel groter werd. Vooral als gevolg van de kortere werktijd nam de produktie per werknemer in de industrie eerder af dan toe, zodat de verhoging van de loonsom per werknemer op geen enkele wijze werd gecompenseerd en volledig als kostenverhogende factor doorwerkte. Uit de voorlopige realisatiecijfers kan worden afgeleid dat de stijging van de arbeidskosten in de industrie ongeveer 6½ pCt. beliep. Dit is echter nog een conservatieve raming; rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid dat de meer definitieve cijfers een nog grotere stijging te zien zullen geven. De toeneming van de vraag die uit de loonsverhogingen resulteerde kon niet meer worden opgevangen door de binnenlandse produktie en dit leidde tot stijgende importen en — ondanks een waakzaam prijsbeleid van de overheid — tot een verhoging van de prijzen.

De revaluatie had een — zij het zeer geringe — ontspannende invloed op de conjunctuur door een druk op de export. Belangrijk kon deze ontspannende invloed echter niet zijn, omdat tegenover de druk op de export een stimulerende invloed van de binnenlandse vraag stond als gevolg van de daling der importprijzen. Bij de doorvoering der revaluatie had men vooral het oog gehad op het verminderen van de „hardnekkige” betalingsbalansoverschotten van de laatste jaren om zodoende een bijdrage te leveren tot een herstel van meer evenwichtige internationale verhoudingen. Deze overschotten werden geacht voort te sprouiten uit een ten opzichte van het buitenland te laag kostenniveau van de Nederlandse bedrijven, welk verschil door een herwaardering van de gulden zou kunnen worden opgeheven of althans zou kunnen worden verminderd. Inderdaad daalde het saldo op de betalingsbalans in 1961. Het overschot op de lopende rekening liep terug van ongeveer f. 1.200 mln. in 1960 tot f. 530 mln. in 1961, terwijl het saldo van de totale rekening verminderde van bijna f. 1 mrd. tot minus f. 329 mln. Het spreekt welhaast

vanzelf, dat deze daling niet uitsluitend een gevolg was van de revaluatie. Ook andere factoren speelden daarbij een rol.

Het economische en monetaire beleid.

Met het budgettaire beleid heeft de overheid in het afgelopen jaar geen bijdrage tot matiging van de conjuncturele overspanning kunnen leveren. De uitgaven van de centrale overheid namen toe met een percentage dat de stijging van het nationaal inkomen ruim overtrof. De conjunctuurstimulerende werking die daarvan uitging kon slechts ten dele worden gecompenseerd door een toeneming der belastingmiddelen. Hoewel de stijging der belastingen dus niet geheel toereikend was ter dekking van de toeneming der uitgaven werd de belastingdruk toch niet onbelangrijk verzaamd, voornamelijk als gevolg van de vermindering der fiscale investeringsfaciliteiten in 1960 en de verdere doorwerking van de progressie in de tarieven der loon- en inkomstenbelasting. Per saldo steeg de belastingdruk tot de sedert 1951 niet meer gekende hoogte van 26 pCt. van het *netto* nationaal inkomen.

Ging er dus van het budgettaire beleid geen remmende invloed uit op de conjunctuur, anders was dit met het monetaire beleid. Het monetaire beleid heeft wél een bijdrage tot matiging geleverd. Evenals in 1960 deed de Schatkist een groter beroep op de kapitaalmarkt dan nodig was voor de financiering van haar uitgaven. Ook de lagere overheid volgde deze politiek. Daarnaast werd door de openstelling van de kapitaalmarkt voor emissies van buitenlandse obligaties een extra afvloeiing van liquiditeiten bewerkstelligd. Tegenover de niet onaanzienlijke liquiditeitsonttrekkingen die het gevolg waren van deze overheidsmaatregelen stond een belangrijke liquiditeitscreatie ten behoeve van de private sector. Reeds in het eerste kwartaal van 1961 viel een welhaast explosieve expansie van de binnenlandse kredietgeving van het bankwezen aan het bedrijfsleven waar te nemen. De Nederlandsche Bank zag hierin aanleiding in juni 1961 over te gaan tot invoering van kredietbeperkende maatregelen. Een nieuwe krediet-restrictieve techniek werd daarbij toegepast, volgens welke de banken verplicht werden bij De Nederlandsche Bank renteloze deposito's aan te houden tot een gelijk bedrag als waarmee hun korte kredietgeving aan de private sector een zekere limiet zou overtreffen. Voor 1961 werd de toegestane kredietexpansie op 1 pCt. per maand gesteld. Bij de vaststelling van dit percentage was rekening gehouden met een verwachte toeneming van de reële produktie die achteraf niet is gerealiseerd. Gezien deze geringe stijging van de reële produktie moet volgens Dr. Holtrop de feitelijke kredietexpansie, hoewel deze nimmer de gestelde limiet heeft overschreden, toch te groot worden geacht.

Bij de verlenging van de maatregelen in december jl. werd de toelaatbare kredietexpansie dan ook verlaagd tot $\frac{1}{2}$ pCt. per maand. Per saldo gaf de liquiditeitsmassa een aanwas te zien die juist gelijke tred hield met de stijging van het nationaal inkomen, zodat de nationale liquiditeitsquote geen wijziging onderging. Uit een oogpunt van vermindering der conjuncturele spanningen dient, aldus het Verslag, de omvang van de liquiditeitscreatie wellicht te worden betreurd. Anderzijds werd echter het verminderen van de betalingsbalansoverschotten — een van de doeleinden van het beleid in 1961 — er juist door bevorderd.

Beleg modern - beleg in

INTER
UNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie“, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

Overbesteding en verlies aan concurrentievermogen.

Na deze summierde weergave van enkele aspecten van de ontwikkeling in 1961, zal nog iets nader worden ingegaan op de in de aanvang reeds genoemde gevaren die volgens de president van de Bank een evenwichtige ontwikkeling in de toekomst bedreigen.

Het gevaar van overbesteding acht Dr. Holtrop minder groot dan in de jaren 1956 - 1957, vooral omdat de overheid thans beter lijkt te zijn voorbereid dan destijds. Het bestedingsbeleid van de overheid zal in 1962 weliswaar geen bijdrage van betekenis tot een vermindering van de conjuncturele spanningen kunnen leveren, maar in elk geval valt een gunstiger resultaat te verwachten dan in het afgelopen jaar, toen de rijksuitgaven juist een conjunctuurstimulerende werking hadden; en dit is reeds een positief punt. Daarentegen kan van het monetaire beleid weer een remmende werking worden verwacht. De overbesteding door het bedrijfsleven stuit meestal al spoedig op haar natuurlijke grenzen, de beschikbare liquiditeit en de beschikbare kredietruimte. Het zal vooral van het te voeren monetaire beleid afhangen, of deze grenzen voldoende worden vernauwd zodat een te sterke expansie der bestedingen wordt verhinderd. Hoewel de liquiditeitsquote eind 1961 nog relatief groot was, kan men toch wel aannemen, dat, met name als gevolg van de sindsdien reeds genomen monetaire maatregelen, van de monetaire politiek een toenemende invloed op de omvang der bestedingen zal uitgaan.

Over de ontwikkeling van de Nederlandse concurrentiepositie met het buitenland is Dr. Holtrop veel minder optimistisch. Hij zegt daarover: „Daarentegen lijkt het gevaar voor het verlies van voldoende concurrentievermogen groter dan weleer”. „Het is waar dat Nederland tot voor kort een duidelijke kostenvoorsprong had; de stijging van de arbeidskosten, die in ongeveer $1\frac{1}{2}$ jaar tijds gaat plaatsvinden, is echter groter dan ooit te voren, terwijl daarentegen het buitenland zich van de gevaren van kosteninflatie meer en meer bewust betoont”. De beschikbare cijfers geven inderdaad geen aanleiding tot optimisme op dit punt. Uit het Verslag blijkt, dat door revaluatie en stijging van de arbeidskosten gezamenlijk, het kostenpeil van de Nederlandse exportindustrie in 1961 een verhoging heeft ondergaan van naar schatting $12\frac{1}{2}$ pCt. Deze stijging overtreft verre de toeneming van de kosten die in de meeste andere landen heeft plaatsgevonden, met uitzondering van de Duitse Bondsrepubliek waar een ongeveer gelijke verhoging werd gerealiseerd. Dit is echter nog niet alles, want in 1962 valt een verdere stijging te verwachten. Het Centraal Planbureau heeft de toeneming van de loonsom per werknemer in 1962 geraamd op *minimaal* 6 pCt. (inclusief huurcompensatie) en verwacht dat daartegenover slechts een produktiviteitsverhoging zal staan van 2 pCt. Dit betekent dus een verdere stijging van de kosten met ruw genomen nog eens minstens 4 pCt.

Of dit alles ertoe zal leiden dat het Nederlandse kostenpeil over zijn evenwichtspunt ten opzichte van het buitenlandse heenschiet is op dit ogenblik moeilijk vast te stellen. Het hangt ervan af, hoe groot de marge ten opzichte van het buitenland was en welk kostenverloop daar verder zal plaatsvinden. Over beide punten valt weinig te zeggen: de marge is niet exact bepaalbaar en het buitenlandse kostenverloop moet worden afgewacht. Uiteindelijk zal de ervaring dus moeten leren in hoeverre de Nederlandse concurrentiepositie is aangetast en of er eventueel zelfs „hardnekkige betalingsbalanstekorten” gaan dreigen. Enige bezorgdheid lijkt ons echter wel op zijn plaats vooral indien men naast de hierboven gegeven cijfers nog een drietal andere punten mede in beschouwing neemt.

In de eerste plaats lijkt het van belang, dat de in het Jaarverslag van De Nederlandsche Bank over 1956 gegeven norm voor het jaarlijks te behalen saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans van f. 600 à f. 650 mln. in het onderhavige Verslag in opwaartse richting is herzien tot f. 800 mln. Deze herziening was vooral noodzakelijk vanwege de sterke groei van het uitgaande kapitaalverkeer. Voor de eerstkomende jaren kan volgens het Verslag deze uitgaande structurele kapitaalstroom worden gesteld op ongeveer f. 750 mln. Houdt men daarnaast rekening met een ingaande kapitaalstroom van jaarlijks f. 150 mln. en stelt men de met het oog op de trendmatige stijging van de binnenlandse liquiditeitsmassa noodzakelijke versterking van de goud- en deviezenreserves op jaarlijks f. 200 mln., dan komt men tot de vermelde norm voor het overschot op de lopende rekening onder de huidige verhoudingen van f. 800 mln. Daarbij is echter nog niet inbegrepen de waarschijnlijk onvermijdelijke toeneming van de kapitaalexport in de vorm van hulpverlening aan ontwikkelingslanden en de mogelijke voortzetting van uitvoer van kapitaal door het toelaten van buitenlandse emissies (f. 500 mln. in 1961).

Een tweede punt van belang voor de beoordeling van de Nederlandse positie is het feit, dat in het afgelopen jaar de oplossing voor de internationale betalingsproblematiek nog niet werd bereikt. „Met name”, zo zegt het Verslag, „is geen verandering van betekenis gekomen in de fundamentele tegenstelling tussen de positie van de Verenigde Staten, als land met een aanzienlijk betalingsbalanstekort en de in de Europese Economische Gemeenschap verbonden landen, als landengroep met een aanzienlijk overschot”. Voor de E.E.G. als geheel bleef het overschot in het lopende verkeer en in het structurele kapitaalverkeer in het afgelopen jaar ongeveer gelijk aan dat in 1960. Dat de goud- en deviezenreserves van deze landen in 1961 desondanks slechts met \$ 1,2 mrd. toenamen in plaats van met \$ 3,3 mrd. zoals in 1960, was het gevolg van compenserende financiering in de vorm van vervroegde schuldaflossingen aan de Verenigde Staten en via het I.M.F. geboden bijstand in het bijzonder aan het Verenigd Koninkrijk. De inspanning die het kost om een dergelijke omvangrijke overbruggingshulp te mobiliseren

bewijst volgens Dr. Holtrop, hoe volstrekt noodzakelijk het is, een beleid te voeren dat erop is gericht deze enorme overschotten en tekorten te voorkomen. De vrijwillige pariteitsverandering heeft door de ervaringen in 1961 zijns inziens bepaald niet aan populariteit gewonnen om als middel te dienen voor herstel van evenwicht. Dit betekent, dat men het vooral zal moeten zoeken in maatregelen van intern economisch en monetair beleid.

Voor de groep van E.E.G.-landen moet herstel van evenwicht noodzakelijk met zich brengen een vermindering van het exportoverschot of wel vermeerdering van de netto kapitaalexport. Maatregelen gericht op dit laatste lijken niet veelbelovend. Dr. Holtrop acht het twijfelachtig of er in Europa wel een voldoende besparingsoverschot kan worden vrijgemaakt om daarop een belangrijk vergrote export van particulier kapitaal te kunnen baseren. De aanpassingen zullen dan dus in belangrijke mate moeten plaatsvinden in het lopende verkeer, via een differentieële kostenontwikkeling in de verschillende landen. In de deficitlanden behoren de arbeidskosten per eenheid produkt een daling te ondergaan en in de landen met een overschot een stijging. Het is onzes inziens denkbaar, dat indien dergelijke aanpassingen in het lopende verkeer zouden worden gerealiseerd, de concurrentiepositie van Nederland verder verslechtert. In dit verband is de opmerking van Dr. Holtrop van belang, dat het valt te betreuren „dat in de aanvaarde beginselen onzer nationale loonpolitiek aan de eisen van het externe evenwicht geen plaats is ingeruimd”. Gezien het bovenstaande lijkt het inderdaad zeer gewenst, dat bij de vaststelling van het loonbeleid de internationale concurrentiepositie mede in beschouwing wordt genomen.

Een laatste punt waarop wij de aandacht nog willen vestigen, is het huurvraagstuk. Het Nederlandse kostenpeil wordt in vergelijking met het buitenlandse kunstmatig laag gehouden door de nog steeds te lage huren. De regering stelt zich thans voor, de huren met ca. 30 pCt. te verhogen in 3 fasen van elk 10 à 12 pCt. met een tussenruimte van telkens twee jaar. In het Verslag wordt er met nadruk op gewezen dat een huurverhoging met 30 pCt. wellicht nog te weinig zal zijn om tot een evenwichtig huurpeil te komen, omdat de bouwkosten hoogstwaarschijnlijk nog verder zullen oplopen. Voor zover de loonsverhogingen die de huurverhogingen moeten compenseren niet ten laste van de beschikbare produktiviteitsruimte zullen worden gebracht — met de voor de huurverhoging van dit jaar voorziene compensatie is dit inderdaad niet het geval — zullen daaruit kostenverhogingen voortvloeien, die de concurrentiepositie verder verzwakken.

Het geheel overziend kan men zich onzes inziens moeilijk aan de conclusie onttrekken dat het gevaar van een te groot verlies aan concurrentievermogen zeker niet denkbeeldig is en dat een waakzaam en krachtig beleid noodzakelijk zal zijn om dit gevaar af te wenden.

Eindhoven.

Drs. L. TRAAS.

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

De groei van de welvaart in Nederland gedurende de jaren 1950-1960 heeft tot omvangrijke gezinsbesparingen geleid. Een aanzienlijk gedeelte hiervan is aan het spaarbankwezen toevertrouwd. In de genoemde periode is het totale spaartegoed van ruim f. 4 mrd. tot bijna f. 11 mrd. gestegen. Het is aannemelijk, dat niet de gehele aanwas van het spaartegoed tot nieuw gevormde besparingen is te herleiden; het is bijv. waarschijnlijk, dat spaarrekeningen, m.n. bij de handelsbanken, ook hebben geprofiteerd van omzetting van reeds geëffectueerde besparingen. Het aandeel in het totale spaartegoed, dat de verschillende spaarinstellingen aanwijzen, heeft in de beschouwde 11 jaren belangrijke wijzigingen ondergaan. De groei van het aandeel van de spaarafdelingen der handelsbanken is even groot als de daling van het aandeel van de Rijkspostspaarbank. De boerenleenbanken hebben hun positie verbeterd, het aandeel van de lokale spaarbanken is licht gedaald. De sociale samenstelling en de groei van het spaarderscorps der onderscheiden spaarinstellingen lijken ten deze van fundamenteel belang te zijn geweest.

Spaarbanksparen

'1950-1960

De omvang der besparingen.

In de jaren 1950 t/m 1960 is in Nederland door de sector der gezinshuishoudingen ¹⁾ ruim f. 20 mrd. bespaard. In die periode is een bedrag van omstreeks f. 6½ mrd. naar de spaar-, boerenleen- en handelsbanken gevloeid ²⁾. Het bij deze instellingen aangehouden spaartegoed bedroeg ultimo 1960 bijna f. 11 mrd. Ook het aantal spaarrekeningen is indrukwekkend. Per eind 1960 waren dit er bij de Rijkspostspaarbank, plaatselijke spaarbanken en boerenleenbanken tezamen ruim 11 mln., d.w.z. bijna evenveel als Nederland aan inwoners telt. Deze gegevens illustreren de grote betekenis, welke de spaarinstellingen hebben voor de bezitsvorming in de Nederlandse volkshuishouding.

Het zou echter onjuist zijn aan deze gegevens al te optimistische conclusies te ontleenen omtrent de vermogenspositie van de individuele spaarder. De frequentieverdeling van de individuele spaartegoeden vertoont namelijk een grote spreiding. Zo kwamen alleen reeds bij Rijkspostspaarbank en lokale spaarbanken eind 1960 2½ mln. rekeningen voor, waarop het tegoed kleiner dan f. 10 was, terwijl op nog eens 2½ mln. rekeningen een spaartegoed van tussen de f. 10 en f. 100 aanwezig was. Van de bovenvermelde 11 mln. rekeningen representeert dan ook stellig meer dan de helft geen vermogensreserve van enige betekenis ³⁾.

Hoewel derhalve schaduwzijden niet ontbreken mag de ontwikkeling, welke het spaarbankwezen als geheel in de periode 1950-1960 heeft doorgemaakt, als zeer gunstig worden gekarakteriseerd. Over omvang en groei van de middelen, welke in genoemde periode aan de spaarinstellingen zijn toevertrouwd willen wij in het navolgende een aantal opmerkingen maken.

¹⁾ Tot deze sector worden ook de bedrijven gerekend, welke niet de N.V.-vorm bezitten.

²⁾ Dit bedrag omvat tevens de vergoede rente. Tenzij anders is aangegeven zijn alle in dit artikel vermelde cijfermatige gegevens aan publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek ontleend.

TABEL I. Sector gezinshuishoudingen

jaar	beschikbaar inkomen	totale besparingen	besparingen bij spaar-, boerenleen- en handelsbanken (incl. rente)
	(in mln. gld.)		
1950	12.117	— 675	— 45
1951	13.601	— 269	— 69
1952	14.057	87	278
1953	15.349	703	411
1954	17.725	1.467	522
1955	20.401	2.692	713
1956	21.791	2.254	544
1957	23.206	2.565	363
1958	24.375	3.312	1.027
1959	25.520 a)	3.570 a)	1.273
1960	28.460 a)	4.590 a)	1.528

a) Voorlopig gegeven.

Spaarbanksparen.

Spaarbankbesparingen kunnen geacht worden voor het overgrote deel betrekking te hebben op de sector der gezinshuishoudingen. Het probleem der zogeheten on-eigenlijke besparingen voorlopig terzijde latend kan worden gesteld, dat er in principe twee bronnen zijn, waaruit de spaarbankbesparingen voortkomen. In de eerste plaats uit nieuw gevormde gezinsbesparingen. Doch niet alle gelden, welke op spaarrekening worden geplaatst, vertegenwoordigen nieuw gevormde besparingen. Het kan namelijk ook zijn, dat men te maken heeft met omzetting van vermogensbestanddelen. Zo is het bijv. denkbaar, dat de provenuen van verkoop van effecten aan buitenlandse beleggers voor een deel bij spaarinstellingen zijn ondergebracht.

³⁾ Het behoeft geen betoog, dat zulk een stand van zaken ook uit bedrijfseconomisch oogpunt problemen schept. Wij zullen hierop te dezer plaatse niet nader ingaan en volstaan met er nog op te wijzen, dat vele in de laatste jaren genomen maatregelen ter bevordering van het sparen voor de spaarinstellingen hoge administratieve lasten met zich brengen. De bijzondere spaarvormen hadden ultimo 1960 qua bespaard bedrag nog geen grote betekenis verworven. In het navolgende zullen wij deze dan ook niet expliciet behandelen.

Zie t.a.v. rendabiliteit der spaarbanken bijv. J. M. E. M. A. Zonnenberg: „Rond de spaargelden: concurrentiestrijd en/of overleg?” in „E.-S.B.” van 9 december 1959.

De attractiviteit van de spaarrekening t.o.v. alternatieve beleggingsmogelijkheden is een factor van betekenis voor de omvang van de middelen, welke aan de spaarinstellingen worden toevertrouwd. Dat daarbij rendementsoverwegingen een belangrijke rol spelen, zal wel zonder meer duidelijk zijn. Tot op zekere hoogte is er dan ook sprake van concurrentie tussen spaarbanken en andere beleggingsmogelijkheden. Maar slechts tot op zekere hoogte. Men bedenke immers, dat in de persoonlijke vermogensvorming zekere stadia kunnen worden aangewezen ⁴⁾. Stadia, die zich van elkaar o.m. onderscheiden door verschillen in de keuze der beleggingsmogelijkheden. Zo geldt voor grote groepen, dat bepaalde beleggingsmogelijkheden thans nog volstrekt buiten de gezichtskring liggen. Voor de grote massa van de bevolking is in de financiële sector de spaarbank veelal het aangewezen hulpmiddel bij de vermogensvorming.

De spaarinstellingen, welke momenteel in Nederland werkzaam zijn, kunnen globaal in drie grote groepen worden ingedeeld, t.w. de plaatselijke spaarbanken, de boerenleenbanken en de Rijkspostspaarbank. Daarnaast spelen de spaarafdelingen van de handelsbanken een rol, die snel in betekenis toeneemt. De grote activiteit van de handelsbanken op het terrein van de gezinsbesparingen dateert eerst van de laatste jaren ⁵⁾. Zoals uit de gegevens van tabel 2 en 3 blijkt, hebben de handelsbanken in hoog tempo hun aandeel in het totaal der besparingen bij spaarinstellingen weten op te voeren ⁶⁾.

TABEL 2.

Spaartegoed per einde van het jaar (incl. vergoede rente)

jaar	plaatselijke spaarbanken	boerenleenbanken	Rijkspostspaarbank	handelsbanken	totaal
(in mln. gld.)					
1950	1.246	1.580	1.365	.	4.191
1951	1.236	1.587	1.298	.	4.121
1952	1.328	1.724	1.338	.	4.390
1953	1.504	1.886	1.402	.	4.792
1954	1.753	2.060	1.503	.	5.316
1955	1.996	2.302	1.697	.	5.995
1956	2.147	2.480	1.913	.	6.540
1957	2.124	2.703	1.956	184	6.967
1958	2.329	3.208	2.142	309	7.988
1959	2.654	3.774	2.369	488	9.285
1960	3.007	4.278	2.646	900	10.831

Daar de jaargegevens niet steeds op hetzelfde aantal banken betrekking hebben komen de mutaties in het spaartegoed niet geheel overeen met het spaarverschil, vermeerderd met vergoede rente (zie tabel 1).

Enkele relevante factoren.

De bij de gezamenlijke instellingen bespaarde bedragen hebben — zoals reeds in het voorgaande is aangegeven — in de jaren 1950-1960 in de miljarden gelopen. De fundamentele factor achter deze ontwikkeling is de groei van het beschikbare inkomen per hoofd van de bevolking geweest. Deze groei heeft in de meeste jaren de stijging van de kosten van levensonderhoud overtroffen. De totale gezinsbesparingen, welke in 1950 en 1951 nog negatief waren, zijn sedertdien steeds positief geweest. Zij vertonen

⁴⁾ Zie bijv. L. Wolkersdorf: „Zur Frage der Vermögensbildung in breiten Schichten” in „Finanzarchiv”, 1959, Band 20, Heft 1.

⁵⁾ Zie Prof. D. C. Renooy: „Structuurveranderingen in het Nederlandse algemene bankwezen en de monetaire politiek” in „De Economist” van november 1961. De toegenomen verlening van middellang krediet door de handelsbanken zou de drijfveer zijn achter het streven d.m.v. het aantrekken van spaargelden de vaste kern der creditgelden te versterken.

⁶⁾ In 1961 is deze tendentie gecontinueerd: de spaarsaldi bij de algemene banken zijn met meer dan f. 300 mln. toegenomen.

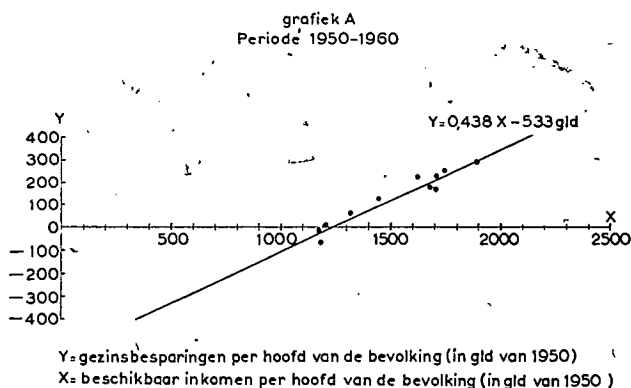
TABEL 3.

Aandeel in procenten van het totale spaartegoed

per ultimo van het jaar	plaatselijke spaarbanken	boerenleenbanken	Rijkspostspaarbank	handelsbanken
1950	30	38	33	.
1951	30	39	31	.
1952	30	39	30	.
1953	31	39	30	.
1954	33	39	28	.
1955	33	38	28	.
1956	33	38	29	.
1957	30	39	28	3
1958	29	40	27	4
1959	29	41	26	5
1960	28	40	25	8

N.B. Door afronding is de som der percentages niet steeds = 100.

een stijgende trend, die slechts in 1956 — het jaar van de overbesteding — onderbroken werd (zie tabel 1). In grafiek A is het verband weergegeven tussen het gemiddelde beschikbare inkomen en de gemiddelde besparingen van de sector gezinshuishoudingen gedurende de beschouwde periode ⁷⁾. De diverse bedragen zijn met behulp van het indexcijfer voor het prijspeil van particuliere consumptie herleid tot gulden met de koopkracht van 1950.

De ontwikkeling van de spaarbankbesparingen volgt over het algemeen die van de gezinsbesparingen. Het jaar 1957 vormt evenwel een uitzondering: hoewel de gezinsbesparingen t.o.v. het voorgaande jaar stijgen, dalen de spaarbankbesparingen. De ontwikkeling van de kapitaalmarktrente is een belangrijke verklarende factor ten deze. Zoals men zich zal herinneren liep deze rente tegen het eind van het jaar tot voor Nederlandse verhoudingen ongekende hoogte op ⁸⁾. De befaamde „woningbouwlening” bijv. heeft stellig middelen aan de spaarbanken onthouden resp. onttrokken. Bestedingsbeperking en recessie hebben voor de spaarinstellingen geen ongunstige gevolgen gehad, integendeel. Aanschaffingen en investeringen, welke anders wellicht plaats zouden hebben gevonden, bleven nu achterwege. De spaarrekeningen zijn daar wel bij gevaren ⁹⁾. Het feit, dat de werkloosheid in deze periode nimmer

⁷⁾ Stel de gezinsbesparingen per hoofd der bevolking = Y en het beschikbaar inkomen per hoofd der bevolking = X, dan geldt voor de jaren 1950-1960 (in gld. van de koopkracht van 1950): $Y = 0,44 X - 533 \text{ gld.}$ ($R = + 0,972$). Van 1950 tot 1960 is het prijsindexcijfer der particuliere consumptie met rond 30 pCt. gestegen. Het blijkt niet, dat de spaarbankbesparingen hieronder hebben geleden.

⁸⁾ Zie voor een overzicht van de na-oorlogse ontwikkeling van de rente in Nederland tot 1957: Prof. G. Th. J. Delfgaauw: „De interestvoet na de oorlog in Nederland en in enkele andere landen”, Kwartaaloverzicht van de Amsterdamsche Bank, 1957, III.

grote vormen heeft aangenomen, is daarbij een positief punt geweest.

Politieke spanningen hebben in de jaren vijftig ook hun invloed op de gezinsbestedingen doen gelden. Met name het Korea-conflict en later de gebeurtenissen rond Suez en Hongarije kunnen als relevante (negatieve) factoren voor de ontwikkeling der gezinsbesparingen worden beschouwd. De groei van de consumptieve kredietverlening in Nederland heeft geen aanwijsbaar nadelige invloed uitgeoefend op de omvang der spaarbankbesparingen ¹⁰⁾. De verkoop van binnenlandse effecten aan niet-ingezetenen is vooral in de jaren 1957-1960 van grote betekenis geweest. Bij herhaling is het vermoeden geopperd, dat een deel van de opbrengst op spaarrekeningen, in het bijzonder bij handelsbanken, zou zijn gestort ¹¹⁾.

Statistische verklaring.

Bij de statistische verklaring van de besparingen bij spaarinstellingen in de jaren 1950-1960 willen wij in eerste aanleg van de verklarende variabelen uitgaan, die ook door K. W. Ponsen ¹²⁾ zijn gehanteerd bij diens analyse voor de jaren 1949-1958. D.w.z. ter verklaring van het spaarverschil (ingelegde minus opgenomen bedragen) bij plaatselijke spaarbanken, boerenleenbanken en Rijkspostspaarbank zijn de gezinsbesparingen als eerste onafhankelijke variabele genomen. Vervolgens is een maatstaf ontwikkeld, welke de attractiviteit van alternatieve beleggingsmogelijkheden weergeeft. Als zodanig is het verschil bepaald tussen het rendement van 3½ pCt. particuliere obligaties enerzijds en een gewogen gemiddelde van de rentevergoeding door de spaarinstellingen anderzijds. De gemiddelde inleggerstegoeden zijn hierbij als gewichten gebruikt.

Stellen wij X_1 = het spaarverschil van spaar- en boerenleenbanken (in mln. gld.)

X_2 = de gezinsbesparingen (in mln. gld.)

X_3 = $100 \times$ het rendementsverschil, als boven gedefinieerd.

Voor de beschouwde periode vonden wij het volgende verband (zie grafiek B):

$$X_1 = 0,185 X_2 - 2,633 X_3 + 364 \text{ mln. gld.} \dots (1)$$

(0,027) (1,001)

$$R_{1,23} = 0,943$$

De correlatiecoëfficiënt is op een niveau van 1 pCt. significant. De partiële regressiecoëfficiënten zijn significant op een niveau van resp. 0,1 en 5 pCt. Berekening van het quotiënt van Von Neumann t.a.v. de restgrootheden toonde geen autocorrelatie ($Q = 2,127$). T.a.v. X_1 en X_2 dient er nog op te worden gewezen, dat beide grootheden een opgaande trend te zien geven. Gezien de causale samenhang tussen X_1 en X_2 menen wij echter niet, dat hierin

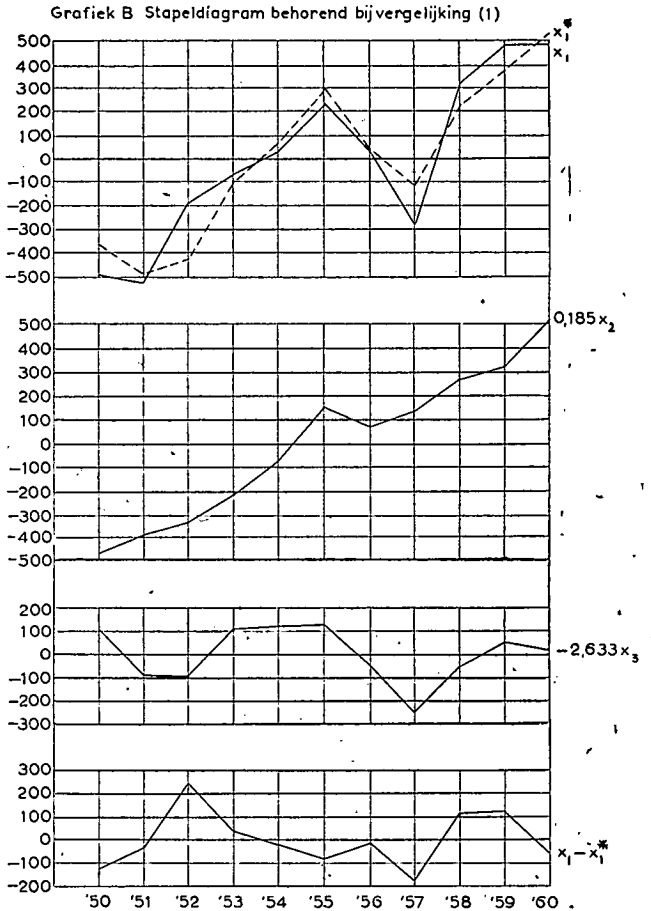
⁹⁾ De positieve invloed van het achterblijven van agrarische investeringen op de besparingen bij boerenleenbanken is o.m. aan de orde gesteld in het november-nummer 1960 van de maandelijkse mededelingen van de Coöperatieve Boerenleenbanken Eindhoven. Hier manifesteert zich bijv. de moeilijkheid van het maken ener scheiding tussen liquide bedrijfsmiddelen en gezinsbesparingen.

¹⁰⁾ Zie A. Pais: „Consumptief krediet en sparen in Nederland” in „E.-S.B.” van 18 en 25 oktober 1961.

¹¹⁾ Zie bijv. het jaarverslag 1960 van De Nederlandsche Bank, blz. 72.

¹²⁾ „Factoren van invloed op het inlegoverschot bij spaarbanken” in „Vakblad voor Nederlandse spaarbanken”, 1960, no. 1.

een bezwaar zou zijn gelegen voor het toekennen van betekenis aan de gevonden correlatie.

TABEL 4.

Gegevens, waarop de correlatieberekeningen zijn gebaseerd (verklaring van de symbolen in de tekst)

jaar	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6
1950	-130	-680	89	20	-130	89
1951	-160	-270	165	20	-160	165
1952	180	90	166	80	180	166
1953	300	700	87	100	300	87
1954	410	1.470	78	450	410	78
1955	580	2.690	77	500	580	77
1956	390	2.250	146	110	390	146
1957	80	2.570	224	340	180	222
1958	690	3.310	149	470	800	148
1959	850	3.570	110	830	1.020	108
1960	840	4.590	122	1.060	1.230	120

N.B. De reeksen van X_1 , X_2 , X_4 en X_5 zijn op tientallen mln. gld. afgerond

De uitverkoop van effecten.

In de jaren 1950-1960 hebben de netto-ontvangsten uit hoofde van verkoop van binnenlandse effecten aan niet-ingezetenen ruim f. 5 mrd. bedragen, waarvan ruim f. 4 mrd. in de jaren 1957-1960. In deze bedragen zijn mede begrepen omvangrijke emissies van Nederlandse bedrijven en instanties, welke door buitenlandse kapitaalmarkten zijn opgenomen. In tabel 4 geeft de reeks der X_4 -waarden het voor bijzondere transacties e.d. gecorrigeerde netto-bedrag (in mln. gld.) van verkoop van Nederlandse effecten aan het buitenland ¹³⁾.

¹³⁾ Publicaties van De Nederlandsche Bank maken het voor de jaren 1957 e.v. mogelijk te scheiden tussen verkoop van effecten in het beursverkeer en overige transacties. Op grond van de gepubliceerde gegevens is deze tweedeling voor de jaren vóór 1957 niet door te voeren.

Welke bestemming hebben de middelen gevonden, welke verkregen zijn op grond van de „uitverkoop” van effecten? Het is niet onwaarschijnlijk, dat een gedeelte ervan in de consumptieve sfeer is beland. Voorts is het aannemelijk, dat ten dele herbelegging in buitenlands materiaal heeft plaatsgevonden. (Dit geldt dan met name voor de tweede helft van de beschouwde periode). Daarnaast zijn de toepassingen in de binnenlandse vermogenssfeer van belang. Zoals reeds is opgemerkt is meermalen de mening uitgesproken, dat ook de spaarbanksaldi een positieve invloed van de effectenuitverkoop hebben ondergaan. Regressie van X_1 op X_2 , X_3 en X_4 levert echter een volstrekt onbelangrijke partiële regressiecoëfficiënt met betrekking tot X_4 op. Dit resultaat sluit weliswaar niet geheel uit, dat opbrengst van effecten als bovenbedoeld aan de „traditionele” spaarinstellingen is toegevoerd, doch er is in elk geval niet uit af te leiden, dat zulks in beduidende mate het geval is geweest.

Beschouwen wij thans het spaarverschil van de gezamenlijke spaarinstellingen, dus inclusief de spaarafdelingen der handelsbanken (in tabel 4 weergegeven door de reeks X_5 , welke in mln. gld. luidt). Op grond van de in tabel 4 vermelde gegevens is dan de volgende relatie te bepalen:

$$X_5 = 0,160 X_2 + 0,436 X_4 - 1,730 X_6 + 135 \text{ mln. gld.} \dots (2)$$

(0,064) (0,323) (1,137)

$R_{5,246} = 0,961$

X_6 wordt op gelijke wijze als X_3 gedefinieerd, met dit verschil, dat bij de bepaling van het gewogen gemiddelde

Vakantie in de Verenigde Staten

Het is een bekend feit, dat de Verenigde Staten het toerisme naar hun land zoveel mogelijk trachten te bevorderen. In „The Financial Times” van 10 maart jl. werd de lezers van dit blad o.a. gewezen op de volgende aantrekkelijke reizen: Thomas Cook and Son heeft een reis van 31 dagen voor 300 guineas (1 guinea = £ 1/1/—), waarbij vele centra worden bezocht, zoals New York, Washington, Richmond en verscheidene Canadese steden. Frames biedt ongeveer dezelfde faciliteiten. Cunard organiseert dit jaar reizen naar New York per Sylvania voor £ 140, incl. zes of zeven dagen in een hotel te New York. Deze Atlantische „cruises” vallen in april, september, oktober en november. In de Amerikaanse steden zullen vele rondritten worden gemaakt. Een prachtige boottocht in New York, rondom Manhattan, kost \$ 2,50; deze duurt 2½ uur.

De goedkoopste manier van reizen is per autobus. Het is mogelijk van New York naar San Francisco te reizen voor ongeveer £ 27 „enkele reis”. Voor Amerika is een „B2” visum noodzakelijk, evenals een certificaat van pokkeninenting, dat niet ouder is dan drie jaar. De Amerikaanse autoriteiten zijn zeer punctueel op dit gebied. De verplichting tot het laten maken van „vingerafdrukken” is evenwel enige tijd geleden afgeschaft.

van de rentevergoeding door de spaarinstellingen ook met de handelsbanken rekening is gehouden. De correlatiecoëfficiënt is ook in dit geval significant op een niveau van 1 pCt. Ten gevolge van intercorrelatie tussen de verklarende variabelen is de significantie van de partiële regressiecoëfficiënten niet zeer groot. De regressiecoëfficiënt met betrekking tot X_4 , die significant is op een niveau van omstreeks 20 pCt., kan kennelijk niet bijster veel gewicht worden toegekend ($R_{54,26} = 0,455$)¹⁴). Op grond van het gehanteerde materiaal moet dan ook geconcludeerd worden, dat er ten hoogste aanwijzingen zijn die de positieve samenhang tussen de effectenverkoop naar het buitenland en de spaarbankbesparingen (met name bij handelsbanken) lijken te bevestigen, doch dat deze statistisch nauwelijks significant kunnen worden geacht¹⁵).

De spaarinstellingen.

Na aldus de spaarbankbesparingen in hun totaliteit te hebben gezien, willen wij nog een enkele opmerking maken betreffende de afzonderlijke spaarinstellingen. Zoals ook uit tabel 2 en 3 kan worden afgeleid hebben zich in de jaren 1950-1960 voortdurend wijzigingen voorgedaan in de onderlinge krachtsverhouding van de spaarinstellingen. Wij hebben in het voorgaande gewezen op de snelle groei van de spaarafdelingen der handelsbanken, welke ongetwijfeld mede is gestimuleerd door de omzetting van alreeds bij deze banken aangehouden creditsaldi in spaartegoeden. Voorts mag het wel aannemelijk worden geacht, dat opbrengst van effectentransacties met het buitenland op handelsbankspaarrekeningen is gestort. In hoeverre het rente-offensief der handelsbanken spaargelden aan de traditionele spaarinstellingen heeft onttrokken is aan de hand van de totaalgegevens niet vast te stellen. Detailonderzoek maakt echter wel aannemelijk, dat dit heeft plaatsgevonden.

Onderlinge verschuivingen in de positie der overige spaarinstellingen hebben zich in de jaren 1950-1960 eveneens voorgedaan. Het aandeel van deze spaarbanken in het totale spaartegoed der traditionele spaarinstellingen was in 1950 als volgt: plaatselijke spaarbanken 30 pCt., boerenleenbanken 38 pCt. en Rijkspostspaarbank 33 pCt. Eind 1960 waren de overeenkomstige percentages: plaatselijke spaarbanken 30, boerenleenbanken 43, Rijkspostspaarbank 27. De lokale spaarbanken hebben derhalve hun positie weten te handhaven, de boerenleenbanken zijn sterk vooruitgegaan, de Rijkspostspaarbank is relatief achteruit gegaan.

De uiteenlopende ontwikkeling in de jaren vijftig kan o.i. grotendeels worden herleid tot verschillen in samenstelling van het spaarderscorps der diverse instellingen (spaarvermogen), waarbij ook de groei van het aantal rekeninghouders van belang is (zie tabel 5). Dit neemt niet weg, dat ook invloed van betekenis kan zijn uitgegaan

¹⁴) Zowel met betrekking tot vergelijking (1) als (2) geeft nadere analyse geen aanwijzing voor een ander dan lineair verband tussen de variabelen.

¹⁵) Een kritiek punt bij de analyse van historische reeksen blijft de kwestie of in de loop van de beschouwde periode de onderzochte relaties voldoende stabiel zijn geweest om te kunnen rechtvaardigen, dat de betreffende periode in de regressie-analyse als een geheel wordt behandeld. In het onderhavige geval zou dit punt bijv. naar voren kunnen worden gebracht i.v.m. de invloed van de rentedifferenties. Is de rentebewustheid van de Nederlandse spaarder na 1956/57 groter geworden? Daarvoor zijn aanwijzingen. In de bovenstaande analyse is met deze discontinuïteit geen rekening gehouden.

van het streven naar uitbreiding van de dienstverlening aan de spaarders, dat met name bij tal van plaatselijke spaarbanken en boerenleenbanken valt waar te nemen.

TABEL 5.

Toeneming van het aantal spaarrekeningen t.o.v. het voorgaande jaar
(in pCt.)

jaar	plaatselijke spaarbanken	boerenleenbanken	Rijkspost-spaarbank
1951	3	2	2
1952	3	3	4
1953	4	4	3
1954	5	4	4
1955	5	5	4
1956	4	6	3
1957	3	7	2
1958	4	12	2
1959	3	9	2
1960	5	9	3

Bron: jaarverslagen der resp. spaarinstellingen.

Bij de boerenleenbanken valt het hoge aanwaspercentage der nieuwe rekeningen sedert 1957 op. Het illustreert mede in welke mate deze instellingen erin geslaagd zijn hun werkterrein buiten de strikt agrarische sfeer uit te breiden. Het feit, dat rond 1957 de boerenleenbanken iets meer dan de overige spaarinstellingen in staat zijn geweest hun rentevergoeding aan te passen bij de ontwikkeling van de kapitaalmarktrente, kan hierbij van betekenis zijn geweest. De gunstige ontwikkeling van de besparingen bij de boerenleenbanken is waarschijnlijk mede in verband te brengen met het peil en de wijze van uitbetaling der agrarische producentensubsidies¹⁶⁾. Voorts dient te worden

¹⁶⁾ Het spaarverschil der boerenleenbanken is in 1957 — in tegenstelling tot R.P.S. en plaatselijke spaarbanken — positief geweest. Aan de Miljoenennota 1962 ontlenden wij de volgende cijfers betreffende de agrarische producentensubsidies (in mln. gld.): 1956: 127, 1957: 345, 1958: 469, 1959: 307, 1960: 387. Zie voorts de studie van J. A. Q. Steenweg in de „Raiffeisen Bode”, 1959, no. 6.

gelet op de in noot 9 genoemde factor. Van de traditionele spaarinstellingen hebben de boerenleenbanken veruit het hoogste gemiddelde saldotegoed per rekening: eind 1960 ca. f. 1.900; plaatselijke spaarbanken ca. f. 800, Rijkspostspaarbank ca. f. 500.

De omstandigheid, dat de spaarders bij de Rijkspost-spaarbank voor een relatief groot deel tot de niet-zelfstandige beroepsbevolking behoren, is van belang voor de ontwikkeling van de besparingen bij deze instelling. In de meeste jaren van de beschouwde periode blijft het totale spaarvolume bij de R.P.S. aanzienlijk ten achter bij dat van plaatselijke spaarbanken en boerenleenbanken. Slechts in 1956 komt de R.P.S. wat spaarvolume betreft op de eerste plaats¹⁷⁾. De lokale spaarbanken nemen over het algemeen een positie tussen de boerenleenbanken en de R.P.S. in¹⁸⁾.

Samenvattend kan worden gesteld, dat het algemene beeld, dat de verschillende spaarinstellingen in de jaren 1950-1960 vertonen en een is van trendmatige groei, hetgeen in grote lijnen de toeneming van de welvaart in ons land weerspiegelt.

Amsterdam.

Drs. A. PAIS.

¹⁷⁾ Hierin is in de eerste plaats het effect te bespeuren van de verhoging van het rentegevend maximum bij de R.P.S. Vervolgens heeft de gunstiger inkomenssituatie der werknemers een rol van betekenis gespeeld. Zo steeg het werknemersaandeel in het nationaal inkomen van 1955 op 1956 van 65,9 tot 67,4 pCt. (gegevens, ontleend aan het Centraal Economisch Plan 1962).

¹⁸⁾ In de „Maandstatistiek van het financieelwezen” (C.B.S.) worden regelmatig statistieken betreffende het spaarbankwezen gepubliceerd met gegevens aangaande rentevergoeding, omzet der spaarbanken, omloopfrequentie der spaartegoeden enz. In dit verband zullen wij op deze aspecten niet nader ingaan.

RECTIFICATIE

In ons artikel over „Het consumptief krediet in 1961”, gepubliceerd in „E.-S.B.” van 18 april 1962, staat in de elfde regel van onderen het woord „volkskrediet”. Dit moet zijn „geldkrediet”.

Europese economische samenwerking en haar invloed op de ontwikkelingslanden

Verslag van het European Seminar van de ISMUN

Onder bovenstaande titel werd van 30 april t/m 5 mei jl. het jaarlijkse European Seminar van de „International Students Movement for the United Nations” (ISMUN) gehouden in het voormalige Paleis Noordeinde te 's-Gravenhage. Mede door deelneming van een aantal cursisten aan het Institute of Social Studies waren niet minder dan 36 landen vertegenwoordigd.

In zijn openingsrede stelde *Dr. S. L. Mansholt*, dat het probleem van de onderontwikkelde landen in wereldwijd verband moet worden gezien. Alleen indien dit gebeurt zullen wij in staat zijn te bepalen wat de houding van de E.E.G. moet zijn ten aanzien van de verlangens en wensen van de ontwikkelingslanden, en hoe deze landen in te passen in het kader van een wereldwijde arbeidsverdeling. De „arme landen” dienen hun exporten te vergroten, exporten die, gegeven de geringe expansiviteit van agrarische

produkten en grondstoffen, in toenemende mate zullen bestaan uit industriële produkten. Dit zal een structurele verandering in het wereldhandelspatroon veroorzaken. *Dr. Mansholt* lichtte de situatie toe aan de hand van een recente studie van de V.N. Deze studie schat de importbehoefte van de ontwikkelingslanden in 1980 op \$ 60 mrd. per jaar. Teneinde deze import te financieren wordt verondersteld dat de huidige internationale financiële hulp zich parallel aan de stijgende importbehoefte zal ontwikkelen. Langs deze weg zal echter slechts een invoer van \$ 10 mrd. kunnen worden gefinancierd. Het probleem rijst dan hoe de ontwikkelingslanden hun exporten van ca. \$ 19 mrd. tot de benodigde \$ 50 mrd., d.i. een toeneming van ca. 12½ pCt. per jaar, kunnen doen stijgen. De agrarische export zou slechts 3 pCt. per jaar voor zijn rekening kunnen nemen. Een mogelijke verdere steun kan uitgaan

van een toeneming van het verbruik van tropische producten in Oost-Europa, de Sowjet-Unie en China.

Een economisch sterk Europa biedt, bij een juiste politiek, goede mogelijkheden voor de import van industriële consumptiegoederen naast grondstoffen. Dr. Mansholt meende dat juist om deze reden de associatie van Engeland en andere Europese landen van het grootste belang is voor de ontwikkelingslanden. Teneinde toetreding te vergemakkelijken zou het gemeenschappelijk buitentarief verlaagd moeten worden, met name voor die goederen die voor de ontwikkelingslanden de belangrijkste inkomensbron vormen. De huidige onderhandelingen zijn gebaseerd op de specifieke belangen van bedrijfstakken en houden geen rekening met de toekomstige structuur van de vergrote Euromarkt met betrekking tot de behoeften van de ontwikkelingslanden. Dr. Mansholt voorzag dat de Europese landbouw, die echter vooral politiek zeer invloedrijk is, een deel van zijn produktie dient op te offeren. Hoewel er op agrarische producten in Europa geen belastingen drukken, zijn er hoge rechten op sommige tropische producten (koffie, thee, tabak). Verlaging van deze rechten stuit echter op verzet van de geassocieerden die hun tariefpreferenties willen handhaven. Indien het verlies van de preferenties wordt gecompenseerd door een stabilisatiefonds met lange termijncontracten, ontstaat discriminatie ten opzichte van Latijns Amerika. Een oplossing kan alleen gevonden worden door coördinatie met de Verenigde Staten ten aanzien van deze problematiek. Indien Engeland toetreedt, en Dr. Mansholt ziet geen alternatief voor Engeland in dezen, wordt een mondiale aanpak noodzakelijk.

Prof. Dr. E. de Vries vroeg in zijn referaat de aandacht voor de menselijke factor in het vraagstuk van de ontwikkelingsgebieden. Te dikwijls zijn de hulpprogramma's in het verleden mislukt juist door te sterke verwaarlozing van dit element. De leiders van de ontwikkelingslanden wensen een snelle sociale structuurwijziging. De Westerse sociale organisatievormen, zoals men deze „leent”, dienen ter plaatse te worden uitgeprobeerd.

In Azië doet de coöperatiebeweging goed werk tegen woeker, in Afrika is zij belangrijk voor de marketing van landbouwprodukten, in Latijns Amerika heeft zij echter volledig gefaald.

Prof. De Vries stelde dat, vanuit de equator, het Noorden bezien wordt als een viertal blokken. De Verenigde Staten, de Sowjet-Unie en China ziet men in de ontwikkelingslanden als monolithisch, terwijl in Europa een enorme diversiteit te vinden is. Dit biedt kansen, temeer daar de voormalige koloniën zich niet alleen meer richten op het oude moederland, maar geleidelijk aan hun horizon verbreden.

Spreker stelde voorts dat in het ontwikkelingsproces bekwaame mensen belangrijker zijn dan machines. De taken van bedrijvigheid rangschikkend in afnemende geschiktheid voor buitenlandse functionarissen kwam Prof. De Vries tot de volgende schaal: zware industrie, lichte industrie, gezondheidszorg, landbouw, onderwijs en sociaal werk. De training en opleiding van geschoold personeel op alle niveaus dient dan ook zoveel mogelijk in de onderontwikkelde gebieden zelf te geschieden. Dit is des te klemmender voor die activiteiten die de sociale structuur het meest direct beïnvloeden.

Mr. M. Janssens van het Achtste Directoraat van de Europese Gemeenschappen gaf een inventarisatie van de resultaten van de huidige associatie-overeenkomst. Vooral het Europees Ontwikkelingsfonds is een groot succes. Tot op heden zijn 240 projecten goedgekeurd, tot een bedrag

van \$ 300 mln., waarvan ca. 45 pCt. voor projecten van sociale aard en eveneens 45 pCt. van economische aard: voornamelijk in transport, landbouw en onderwijs. De ontwikkelingshulp ter grootte van \$ 4 mrd. per jaar aan een bevolking van 1.250 mln. mensen komt overeen met een bedrag van \$ 3,2 per hoofd. Binnen het kader van de huidige associatie wordt hierop een aanvulling van bijna 80 pCt., dit is \$ 3 per hoofd van de bevolking, gegeven.

Voor een nieuwe associatie-overeenkomst — in wat voor vorm dan ook — is reeds een bedrag van \$ 581 mln. toegezegd voor de komende vijf jaar. Indien de technische bijstand, naar het voorstel van de Europese Commissie, op een breder vlak wordt aangevat, is de kapitaalbehoefte moeilijk te schatten: men hoort bedragen van ca. \$ 1.700 mln. Prijsstabilisatie-overeenkomsten zijn beslist nodig. In de geïndustrialiseerde wereld is er geen land te vinden dat de agrarische prijzen laat bepalen via de gulden regel van vraag en aanbod. Terecht stellen de Afrikanen dan ook de vraag waarom wij deze gulden regel wèl wensen te handhaven voor de tropische produkten, welke exportopbrengsten de belangrijkste inkomensbron vormen voor de ontwikkelingslanden.

Prof. Dr. P. Kuin leverde kritiek op de welhaast religieuze atmosfeer waarin de problemen van economische ontwikkeling dikwijls worden bediscussieerd. Vruchtbare samenwerking is nodig. Louter weldadigheid dient in veel gevallen slechts om het eigen onrustige geweten enigszins te sussen. Hij pleitte voor een beter begrip van de Westerse ondernemer met betrekking tot de moeilijkheden waarin de leiders der jonge staten verkeren, maar ook omgekeerd dient z.i. het besef te groeien dat de ontwikkelingslanden Westerse „business-know-how” nodig hebben om hun eigen industriële ontwikkeling van de grond te krijgen.

Mr. E. H. van Eeghen, voormalig Nederlands consul in Tanganyika, bracht zijn reeds medio 1961 gepubliceerde voorstel voor een „Mutual Investment Insurance Cooperation” ter tafel, welk voorstel, misschien mede dankzij de verschuiving in de Amerikaanse buitenlandse economische politiek, thans als realistischer bezien werd dan een jaar geleden.

De discussies, welke, zeker in de economische sectie, het hoogtepunt van het Seminar vormden, werden gekenmerkt door een sfeer van grote openhartigheid. Het is te betreuren dat een deel van de aanwezigen het ontwikkelingsvraagstuk nog voornamelijk vanuit de filantropische hoek bekeek. Willen de ontwikkelingslanden zich ooit tot zelfstandigheid kunnen ontwikkelen, dan is echter vòòr alles realiteitszin nodig. Het wordt thans tijd dat de publieke voorlichting in dezen haar emotionele geladenheid verliest. Structurele veranderingen in het Westen zijn noodzakelijk om, zoals Dr. Mansholt ook beklemtoonde, afzetruimte te scheppen voor industriële produkten uit de ontwikkelingslanden. Het is tot op heden echter twijfelachtig of het Westen juist in dit opzicht bereid is belangrijke concessies te doen. Zolang de Westerse landen zich dit niet voldoende wensen te realiseren blijft de gehele internationale bijstand een dualistisch karakter behouden, ten detrimente van zowel de ontwikkelde als de onderontwikkelde landen. In de discussies kwam steeds opnieuw de vrees naar voren dat de Westerse landen niet willen toestaan dat de onderontwikkelde landen zich industrialiseren, waardoor de toestand van economische afhankelijkheid permanent dreigt te worden.

Europa-bladwijzer

No. 15b

Algemeen.

Ook uit deze bladwijzer blijkt weer hoezeer de E.E.G. tot een nieuw centrum in wereldpolitiek en economie is geworden. In de Verenigde Staten echter is de belangstelling voor de E.E.G. niet louter praktisch politiek gericht; ook aan de theoretische kant van het integratieproces wordt veel aandacht besteed.

Zo is het eerste theoretische *standaardwerk* over de Europese economische integratie (*B. Balassa: The Theory of Economic Integration*, R. D. Irwin, Homewood Ill. 1961, XIII + 304 blz.) een Amerikaans werk. Het boek bevat drie delen, nl. de statica van de economische integratie, de dynamica en het verband tussen integratie en economische politiek. Het deel over de statica geeft merendeels bekende stof: handelsschepping versus handelsverlegging, welvaartseffecten, invloeden op de ruilvoet en de wisselkoersen, het vraagstuk van de „equalisation of factor-prices” enz. Het wordt beknopt en helder gebracht. In het tweede deel komt de groeiproblematiek aan de orde; voorts zijn er twee hoofdstukken waarop ten gevolge van de integratie internal en external economics zich kunnen doen gelden en tenslotte wordt ingegaan op de dynamische invloeden in een gemeenschappelijke markt van de concurrentie, de technische vooruitgang e.d. Een en ander wordt toegelicht met Amerikaans vergelijkingsmateriaal, bij de toepassing waarvan op Europa echter de nodige omzichtigheid in acht wordt genomen. Het derde deel over de economische politiek in een geïntegreerde markt weerspiegelt enigszins het liberaal Amerikaanse denken over economische politiek. De belastingkant van de openbare financiën wordt wel behandeld, maar de overheidsuitgaven krijgen weinig aandacht. Loon- en prijspolitiek zijn taboe voor Balassa zodat alleen de monetaire politiek overblijft bij de harmonisatie van het conjunctuurbeleid: een wat mager instrumentarium. Hoewel dit het standaardwerk is over de integratie, met een uitgebreide veeltalige bibliografie, is het aannemelijk dat ook dit werk vrij snel verouderd t.g.v. de huidige sterke Europese integratiedynamiek.

De verwevenheid van Europese en Atlantische problemen komt tot uiting in „The Anglo-American Predicament; The British Commonwealth, the United States and European Unity” van *H. C. Allen* (Londen 1960, 241 blz.). Het boek is bedoeld als een pleidooi voor de vorming van een Atlantische Unie, die de westerse democratie en cultuur zou moeten behoeden voor de dreiging van communistische overheersing. Allen is geen voorstander van aansluiting van Engeland bij de E.E.G. en nog minder van een louter Europese politieke eenheid. Englands aansluiting bij continentaal Europa zou een „act of desperate folly” zijn, omdat Engeland dan zijn intieme relatie met de Verenigde Staten en met het Gemenebest gedeeltelijk zou moeten prijsgeven. Van Engeland zou derhalve het initiatief voor een Atlantische Unie moeten uitgaan, waarvan de economische inhoud zoiets als de „great mercantile world republic” van Adam Smith zou behoren te zijn. Ofschoon Allens probleem reëel en ook belangrijk is, benadert hij het jammer genoeg vanuit verouderde denkcategorieën en een overschatting van de positie van Engeland in de wereld. Zo komt hij niet toe aan een behandeling van de werkelijke problematiek van de Atlantische samenwerking.

Van aanzienlijk meer realiteitszin getuigt *Andrew Shonfield* („Atlantic Dialogues”, „Encounter”, maart 1962; blz. 58-62), die de houding — en vooral de ideologische achtergrond daarvan — van resp. de Britse regering, de Kennedy-administratie en de ambtenaren van de Europese Commissie ten opzichte van Europese eenwording en Atlantische samenwerking aan een onderzoek onderwerpt. Tal van interessante opmerkingen zijn in dit artikel te vinden. Shonfield wijst onder meer op de veranderde instelling van de Europese avant-garde ten opzichte van de Verenigde Staten, en dat niet alleen, ook ten opzichte van de doeleinden van de Europese eenwording. Volgens hem komt de nadruk in Brussel steeds meer te liggen op de uitbreiding van de rechten van de individuele Europeaan buiten zijn landsgrenzen, en minder op het scheppen van een nieuw nationaal centrum. Hij citeert een hooggeplaatst Europees ambtenaar, die op de vraag „Are you or are you not aiming at a fully federal system in Europe?” antwoordde: „We ought not to pre-judge the issue. All that we can say for certain is that we are creating a „community” a new thing built up out of a lot of deliberately small decisions to run our life in common. This may in the end become an old-style federation. But the first job is to create a fully-fledged community”.

Voor wie zich nog eens nader in de historische aspecten van het door Shonfield behandelde wil verdiepen, is bij *A. Lutzeyer* de Duitse vertaling verschenen van een boek van *A. Alboneiti*: „Vorgeschiede der Vereinigten Staaten von Europa” (1961, 269 blz.).

De auteur van „La France devant le Marché Commun”, *Georges Elcozy*, heeft „in het jaar IV van de Gemeenschappelijke Markt” een boek geschreven, dat hij „L'Europe des Européens (Parijs 1961, 332 blz.) heeft genoemd. Wie zou verwachten, dat deze programmatische titel een aanval op het „Europe des Patries” zou herbergen, komt echter bedrogen uit, want Elcozy blijkt een voorstander van een Europese confederatie, ofschoon die volgens hem meer een „Europe avec les patries” dan een „Europe des patries” zou moeten zijn. Elcozy haalt verder zoveel overhoop, dat het niet mogelijk is om zijn gedachtengang in kort bestek samen te vatten. Zijn boek is meer een journalistiek dan een wetenschappelijk werk. Het is bovendien een vrucht van de late bloei van het Franse nationalisme: „Aucune autre nation que la France ne serait en mesure de figurer aussi honorablement dans les Olympiades de l'esprit. Quel musée du monde l'emporterait sur le Louvre? Quel homme de culture pourrait, au XXe siècle, se permettre d'ignorer l'Ecole de Paris? Quelle nation a obtenu plus de prix Nobel de littérature?” Het is niet onwaarschijnlijk, dat de Europese politiek van Frankrijk op overwegingen als die van Elcozy steunt.

Toetredings- en associatievraagstukken.

Van *U. W. Kitzinger* — fellow and lecturer in politics in Oxford — bespraken we in vorige bladwijzers (13a en 14a) twee in het Europa-Archiv verschenen artikelen over de problematiek van de toetreding van Engeland. Voor eigen publiek schreef hij een helder voorlichtend boekje: „The Challenge of the Common Market” (Oxford 1961, VII + 152 blz.). Ook hij gaat uitvoerig in op de historische

en ideologische achtergrond van de Europese eenwording, omdat Engeland daarin steeds geschitterd heeft door afzijdigheid en het niet mogelijk zal zijn om met de Zes tot overeenstemming te komen zonder dat de Engelsen zich rekenschap geven van de motieven en de geest, die de opbouw van de Gemeenschappen hebben geleid en beziel. Hoewel Kitzinger de economische argumentering niet verwaarloost, legt hij de nadruk op de politieke, en voor Engeland zelf ook op de psychologische betekenis van aansluiting bij de E.E.G. Voor de oplossing van de economische vraagstukken is per slot van rekening toch ook de politieke wil een absoluut vereiste. In zijn beknoptheid één van de beste boeken over Europese problemen die wij ooit lezen. Een eveneens voortreffelijk en met veel gezond verstand geschreven boekje over dezelfde problematiek is *J. Pinders: „Britain and the Common Market”* (Londen 1961, 134 blz.). Ook hij is van mening, dat Engeland de kracht van het Europese federalisme heeft onderschat. Pinder is vooral goed op dreef, waar hij de voor- en nadelen van soevereiniteitsoverdracht, zoals in de verdragen van Rome voorzien, beschrijft. Kitzingers boek krijgt evenwel toch de voorkeur, alleen al omdat het zoveel informatiever is.

Dr. H. Schneider gaat in „Aussenpolitik” van januari 1962 (blz. 11-18) nog eens nader in op de „E.W.G. Diskussionen in England und im Commonwealth”, die volgens hem eerst recht na het begin van de onderhandelingen op gang zijn gekomen. Veel nieuws is in zijn overzicht van pressiegroepen en hun doeleinden niet te vinden.

Voor een kort overzicht van de „Problemen rond de eventuele toetreding van Engeland tot de Euromarkt” kan worden gewezen op wat *Drs. P. H. M. Cremers* daarover schreef in „V.E.V. Berichten” (30 november 1961, blz. 2907-2918 en 15 december 1961, blz. 3039-3063). Ook de problemen van de E.F.T.A.-landen en het Gemenebest komen in zijn artikel ter sprake, terwijl bij hovendien nog op de houding van de Verenigde Staten ingaat.

In „The New Commonwealth” van september 1961 bespreekt *M. H. Fisher* onder de titel: „Europe, the credit-side” (blz. 560-563), de voordelen van Englands toetreding. Vooral door de toenemende Britse kapitaalexport naar de E.E.G. komen de Gemenebest-landen minder aan hun trekken, hetgeen mede een oorzaak is voor de afnemen- de betekenis van de handel binnen het Gemenebest.

In de „Rotterdamsche Bank Review”, no. 4, december 1961, geeft *Sir Donald MacDonald* van het Nuffield College in Oxford, een beschouwing over „Britain and the Common Market”. De economische overwegingen zijn ook volgens MacDonald niet per se een opheffing van de stagnatie in de Engelse economische groei in de na-oorlogse periode. Ook binnen de E.E.G. is een relatief achterblijven mogelijk, hetgeen de Belgische ontwikkeling demonstreert. Ook zonder toetreding tot de E.E.G. zou Engeland eveneens een bevredigende ontwikkeling kunnen doorlopen, indien slechts de noodzakelijke modernisering tot stand gebracht kunnen worden. De vraag rijst echter, of bij niet-toetreding van Engeland de stimulans tot modernisering niet te traag zou werken. Maar het probleem moet, volgens MacDonald in laatste instantie benaderd worden vanuit politieke overwegingen op lange termijn. De betekenis van het Gemenebest is hierbij het centrale punt. Een oplossing zou mogelijk zijn indien een algehele verlaging van het buitentarief tot stand zou kunnen komen. Uitgaande van de belangen van de onderontwikkelde gebieden is eveneens een liberale

houding vereist. „Trade and aid is now necessary if trade not aid is ever to become a reality”. Dit impliceert, dat de rijke landen hun grenzen ook openstellen voor de zich ontwikkelende niet-Westerse landen.

„The Commonwealth and Europe” (Londen, september 1960, 606 blz.) is een bijzonder degelijke studie, samengesteld door de „Economist Intelligence Unit”. Het is de eerste omvattende analyse van de complexe problematiek van de Gemenebest-landen met betrekking tot de Europese integratie. Het boek is te zien als een complement op het reeds in 1958 verschenen deel „Britain and Europe”. Het verwerkte materiaal loopt in het algemeen tot het jaar 1959.

„Canada, Britain and the Common Market; a Canadian view” geeft *Roy A. Matthews* in „World to-day” (februari 1962, blz. 48-57). Canada's afwijzende houding is te verklaren door de ernstige structurele economische (en politieke) moeilijkheden, waar Canada mee te kampen heeft. Deze zijn het gevolg van het feit, dat Canada sinds geruime tijd heeft geprobeerd een eigen nationaal bestaan te voeren naast zijn reusachtige zuiderbuur. Economisch werd tegen de Amerikaanse invloed gestreden door het handhaven van nauwe betrekkingen met landen in andere werelddelen, vooral met het Gemenebest, en het begunstigen van de oprichting van Canadese ondernemingen, die beschermd moesten worden. Deze kunstmatigheid van de Canadese economie heeft ten gevolge gehad, dat de Canadese levensstandaard 25 tot 30 pCt. lager dan die van de Verenigde Staten ligt. De „nationale” economische politiek bleek in de laatste jaren hoe langer hoe moeilijker te voeren: de invloed van de Verenigde Staten nam toch toe, de produktiviteit echter niet, terwijl het werkloosheidspeil zich de laatste jaren rond de 7 pCt. bleef bewegen. Tegen deze achtergrond valt Canada's houding beter te begrijpen: een vermindering van de uitvoer naar Europa betekent een verzwakking van de afweerpolitiek tegen de economische invloed van de Verenigde Staten. Ook het perspectief van Atlantische economische eenheid geeft Canada's zorgvuldig beschermde industrie weinig soelaas. Volgens Matthews zijn structuurhervormingen en juist een versteviging van de banden met Amerika de enige uitweg.

In het in de D.D.R. gepubliceerde tijdschrift „Deutsche Aussenpolitik” (december 1961, blz. 1479-1487) geeft *H. Krolkowski* een beschouwing over „Die skandinavischen Länder und die E.W.G.”. Volgens Krolkowski proberen Frankrijk en vooral Duitsland eerst de N.A.V.O.-staten Engeland, Denemarken en Noorwegen in de E.E.G. op te nemen, om als dat gelukt zal zijn, ook de neutrale staten Zweden, Oostenrijk en Zwitserland in hun netten te verstrikken. En waarom gaat het de E.E.G.: „Es geht darum durch das Romabkommen eine Kompletierung und Verstärkung des aggressiven Nord-Atlantikpaktes zu erreichen. Es geht weiter dem westdeutschen Finanzkapital, im Bunde mit den Militäristen, darum, die gewünschte Vormachtstellung in West-Europa, ökonomisch und im folgenden auch politisch und militärisch zu erreichen um dann ungestört den eigenen Kriegs- und Revancheplänen nachgeben zu können”. Deze stelling probeert Krolkowski te verdedigen o.a. met uit hun verband gelichte citaten van uitspraken van Erhard en Couve de Murville. In zijn betoog fungeert het euvele West-Duitsland steeds als een „diabolus ex machina”. Toch zijn de Krolkowskische kronkels interessant, omdat zij nog eens duidelijk laten zien hoezeer in de communistische visie op de Europese eenwording de werkelijkheid wordt gereduceerd tot een abstract systeem van logisch samenhangende symbolen.

Tot de werkelijkheid terugkerend, moet ten aanzien van de Scandinavische problemen allereerst worden gewezen op twee belangrijke regeringsverklaringen, die in het „E.F.T.A.-Bulletin” zijn gepubliceerd (Vol. II, nr. 11, blz. 3-4 en blz. 4-5), de eerste van de Zweedse regering aan de Rikstag, dd. 25 oktober 1961 en de tweede een uitzetting van de leider van de Deense onderhandelingsdelegatie, de Minister van Buitenlandse Zaken, Krag.

Over de problemen van Finland, dat merkwaardigerwijs door Kroljowsky niet tot de Scandinavische landen gerekend blijkt te worden, schrijft Dr. A. Rommel in „Europäische Wirtschaft”, („Finland und die Europäische Integration”, no. 22, 1961, blz. 573-575). De associatie van Finland met de E.F.T.A. moet worden gezien als een middel om een verdere ombuiging van de Finse handel naar Rusland, waarop deze ten gevolge van de bepalingen van het Vredesverdrag van Parijs van 1947 en met name die betreffende de herstelbetalingen is georiënteerd geraakt, te voorkomen. Een isolering van Finland ten gevolge van het mogelijk uiteenvallen van de E.F.T.A. vormt een ernstig probleem.

Ook de associatie van Afrikaanse staten blijft een actueel vraagstuk. De standpunten binnen de Zes beginnen elkaar te naderen, maar wat er uit de onderhandelingen te voorschijn zal komen is nog allerm minst zeker. In „Afrika” van februari 1962 (blz. 40-42) schrijft Drs. L. Metzemaekers over: „De associatie in een nieuw licht”. De Engelse aanvraag voor lidmaatschap van de E.E.G. en de nieuwe initiatieven van de regering Kennedy hebben gemaakt, dat het probleem van de tariefpreferenties er heel anders is komen uit te zien. Engeland en Frankrijk willen de preferenties voor hun vroegere koloniën behouden: de Verenigde Staten stellen voor dat alle tarieven, voorlopig op vijf tropische produkten, zullen verdwijnen. Voor deze produkten zouden dan wereldwijde overeenkomsten moeten worden opgesteld, die althans een minimuminkomen aan de producerende landen zouden garanderen. Ook Dr. Mansholt heeft zich voor een dergelijke oplossing uitgesproken. De associatie is in het E.E.G.-Verdrag opgenomen in een periode toen men nog niet kon vermoeden, wat die ene markt van de Zes allemaal zou ontketenen. „Wij staan in feite voor een geheel nieuwe situatie”, aldus Dr. Mansholt. Engeland en Frankrijk zullen wel moeite hebben om zich van hun semi-kolonialistische mentaliteit te bevrijden, hetgeen voor Nederland echter geen reden mag zijn om zich niet met alle kracht achter het Amerikaanse standpunt te scharen. Drs. Metzemaekers vergeet in zijn artikel echter één ding: hoe moeten de nu geassocieerde staten overtuigd worden van hun belang bij deze oplossing. Overgangshulp zal deze landen toch wel moeten worden gegeven, wil men ze niet van de E.E.G. vervreemden. Er zijn bovendien van E.E.G.-zijde reeds te veel toezeggingen voor een verlenging van de associatie gedaan, dan dat men onmiddellijk de inderdaad theoretische meest wenselijke oplossing zal kunnen doorvoeren.

In het Kwartaalbericht 3/1961 van de Nederlandsche Handel-Mij. wordt de „Kredietverlening aan ontwikkelingslanden” besproken (blz. 3-9). De slechte financiële positie van de onderontwikkelde gebieden noopt het westen tot het geven van uitgebreide kredieten ter financiering van de importen van deze gebieden. De risico's voor de individuele ondernemingen zijn te groot, zodat in veel gevallen staats-herverzekeringsfaciliteiten nodig zijn. Het gevaar is acuut dat er een kredietwedloop ontstaat, doordat door middel van kredietverlening een conjunctureel wapen

wordt gegeven ter versterking van de eigen economie. Voor de kredietnemer is er het gevaar van een te snel oplopende schuldenlast. De bedragen van de netto kapitaalverschaffing aan ontwikkelingslanden zijn zeer aanzienlijk. In de periode 1956-1959 beliep zij in totaal ca. \$ 27,5 mrd. Meer dan 90 pCt. hiervan was bilaterale hulp en ca. 60 pCt. van het totaal was afkomstig van de overheden. Nederland neemt met \$ 847 mln., de vijfde plaats in, ruimschoots vóór Japan, Italië, Canada, België en Zwitserland. Het is opvallend, dat het aandeel van de Scandinavische landen in de hulpverlening bijzonder gering is.

Bij de O.E.C.D. is het tweede deel verschenen van de studie: „Taxation systems applicable to investments in the overseas countries associated with member countries of O.E.E.C. as at 31 December 1959” (1961, 165 blz.). Er is geen poging gedaan de verdiensten van de verschillende systemen te beoordelen. Het is slechts de bedoeling geweest feitelijke informatie te geven over de belastingssystemen, die van toepassing zijn op investeringen in de betrokken landen. Aandacht wordt o.a. besteed aan belastingen en andere fiscale heffingen met betrekking tot de vestiging van ondernemingen, tot de bedrijfsactiviteiten en winsten en tot het inkomen van ondernemers en investeerders. In het bijzonder van belang zijn de fiscale maatregelen ter stimulering van investeringen.

Voor een beoordeling van de economische merites van de associatie van Griekenland is een publikatie van de „European League for economic cooperation”: „The developing countries of Europe and European integration” (september 1961, 13 blz.) van belang. Na er de aandacht op te hebben gevestigd, dat deze landen (Spanje, Portugal, Griekenland, Turkije en Zuid-Italië) zich zelf reeds aanzienlijke inspanningen hebben getroost om hun economische positie te verbeteren, wordt nagegaan hoe door verdere samenwerking deze landen gesteund kunnen worden. Het meest effectief zou toenemende handel met de ontwikkelde landen in Europa zijn. In landen met hoge koopkracht dient begrepen te worden, dat hun eigen markten voor exporten van de ontwikkelingslanden moeten worden opengesteld zonder er direct op te staan dat hun produkten ook vrije toegang krijgen tot de betrokken markten. Weliswaar zijn de lonen in deze landen laag, maar dat wordt gecompenseerd door een lagere produktiviteit. Eenzijdige agrarische ontwikkeling voor Zuid-Europa wordt afgewezen. Aansluiting bij de Westeuropese markten wordt aanbevolen om deze landen in staat te stellen industrieën te ontwikkelen die op den duur kunnen concurreren met de huidige Westeuropese. Nadruk wordt voorts gelegd op de bevordering van het toerisme en ruime financiële en technische samenwerking.

E.E.G.

De Nederlandse Overzee-Bank heeft een aardige brochure het licht doen zien: „West-Europa en de Euromarkt” (december 1961, 20 blz.). De belangrijkste ontwikkelingen van een aantal macro-economische grootheden worden geschetst en geïllustreerd met enkele cijfers.

In een „Report on Western Europe” van december 1961-januari 1962 geeft de Chase Manhattan Bank de „Business Outlook for 1962”. De Bank meent, dat de expansie in 1962, na verscheidene maanden van aarzeling, zich zal voortzetten op een iets lager niveau. Voorlopige schattingen wijzen erop, dat de industriële produktie binnen de E.E.G. in 1961 met 6-7 pCt. toenam, tegen een toeneming van 12 pCt. in 1960. Het bruto nationaal produkt in con-

stante prijzen nam met ca. 5½ pCt., tegen 7 pCt. in 1960 toe. Voor 1962 wordt de toeneming geschat op 4-5 pCt. in de E.E.G., in Engeland iets lager. De vertraging van het Europees economisch groeitempo werd laat in de herfst merkbaar, voornamelijk in de kapitaalgoederen-industrie. Het investeringsniveau blijft daar toch hoog, omdat de krappe arbeidsmarkt dwingt tot de invoering van arbeidbesparende machines en uitrusting. De particuliere consumptie neemt gestadig toe als gevolg van de hogere lonen. Voor de jaren zestig zou de E.E.G. voor de groei een soortgelijke betekenis kunnen hebben als de inhaalvraag in de jaren vijftig. De marktvergroting maakt het mogelijk in versneld tempo de nieuwe technieken van produktendistributie en marketing in toepassing te brengen. De groei zal echter niet zo snel kunnen zijn als in de jaren vijftig. In het grootste deel van Europa heeft men het niveau van volledige werkgelegenheid bereikt, hetgeen teneinde tot loonstijgingen die de produktiviteit te boven gaan. Als gevolg van de concurrentie krimpen de winstmarges in. De mogelijkheden voor interne financiering nemen hierdoor af en de kapitaalmarkt wint daardoor aan betekenis. De verwachtingen voor 1962 zijn dat het reëel bruto nationaal produkt zal toenemen met 5½-6½ pCt. in Italië, 4½-5½ pCt. in Frankrijk, 4-5 pCt. in Duitsland, 3-4 pCt. in Nederland en België en 2-3 pCt. in het Engeland, ten opzichte van 1961. Een belangrijke factor hierbij zal zijn het economisch herstel in de Verenigde Staten, waardoor de exportkansen voor Europa groter worden.

Beniamino Olivi geeft in het „Europa-Archiv” (25 januari 1962, blz. 41-48) onder de titel: „Italiens Weg in den Gemeinsamen Markt” een overzicht van de economische ontwikkeling van Italië in de afgelopen honderd jaar, d.w.z. sinds de politieke eenwording.

In het „Europa-Archiv” van 25 januari 1962 (D 29 - D 40) is een aantal belangrijke documenten gepubliceerd met betrekking tot „Die Weiterführung der Europa-politik”.

Landbouw.

J. A. Baggerman bespreekt in „Europäische Wirtschaft” („Sozialistische Agrarpolitik”, 1961, no. 21, blz. 520-521) een polemiek, die tussen Dr. Mansholt en Kleber Lousteau, voormalig Frans Minister van Landbouw, is gevoerd over de vraag: „Tot hoever moet de E.E.G. in het kader van een gemeenschappelijke landbouwpolitiek zelfverzorging nastreven?”. Mansholt verwijt Lousteau, dat deze voor agrarische autonomie pleit en zich daarbij op de geest van het Verdrag van Rome beroept. Lousteau neemt aan, dat de E.E.G. haar zelfverzorgingsgraad met 20 pCt. kan verhogen. Mansholt is daarentegen van mening, dat slechts een stijging met 14 pCt. in aanmerking komt. Verder merkt Mansholt op dat de E.E.G. met het oog op haar economische structuur voor de verdere ontplooiing van haar industrie op export aangewezen is, zodat men bij alle handelspolitieke beraadslagingen er aan denken moet invoermogelijkheden te laten bestaan. Vele handelspartners van de E.E.G. zijn door hun bijzondere structuur aangewezen op de export van landbouwprodukten. Later stelt Lousteau, dat hij niet voor autarkie gepleit heeft, maar dat hij het wel noodzakelijk acht te streven naar onafhankelijkheid op het gebied van de levensmiddelenvoorziening. Dit behoeft, meent Lousteau, nog niet te betekenen dat de E.E.G. voor de voedingsmiddelen autarkisch wordt. Lousteau rekent met de mogelijkheid van

een versterkte uitvoer van landbouwprodukten naar ontwikkelingslanden. Mansholt echter meent, dat men hiermee zeer voorzichtig moet zijn, opdat men niet, onder het mom van hulpverlening, zijn eigen landbouwproblemen op de ontwikkelingslanden afwentelt. In het algemeen stelt Mansholt met nadruk dat in het belang van de Europese agrarische bevolking een pragmatische en voorzichtige landbouwpolitiek bedreven moet worden, want slechts dan is het te vermijden, dat de produktie meer toeneemt dan het verbruik. Behalve de algemene situatie moet ook de verhouding van vraag en aanbod voor de afzonderlijke landbouwprodukten worden onderzocht. Het verbruik van verschillende produkten ontwikkelt zich op zeer verschillende wijze. Derhalve waarschuwt Mansholt voor de opvatting als zou de oplossing der problemen van de gemeenschappelijke agrarische politiek aan de hand van globale berekeningen mogelijk zijn.

Van de hand van *Dr. H. E. Günther* is in „Europäische Wirtschaft” (1961, no. 23, blz. 587-592) een artikel verschenen onder de titel: „Der Richtpreis als agrarpolitisches Mittel zur Marktregulierung”. De door de Commissie voorgestelde richtprijzen worden aan een onderzoek onderworpen, waarbij de schrijver en passant de vormen en mogelijkheden van de in de verschillende landen toegepaste landbouwpolitiek er bij haalt. Na aldus in een schier onontwaaarbaar kluwen te zijn geraakt, concludeert hij dat de ervaringen met de richtprijzen deels ongunstig zijn, vooral voor Duitsland. Het Duitse verzet tegen het Europese landbouwbeleid wordt aldus min of meer gerechtvaardigd.

R. Juri schrijft in de „Agrarpolitische Revue” (november-december 1961, blz. 67-80) over „Die Landwirtschaft und die Europäische Wirtschaftsintegration, die Annäherung zwischen E.W.G. und E.F.T.A. und die Konkurrenz auf dem europäischen Agrarmarkt”. De schrijver neemt, met een beroep op noodsituaties als bijv. oorlog, stelling tegen de opvatting, dat de E.E.G. in geval van aanbodtekorten de invoer zou moeten verhogen. Met een autarkische E.E.G.-politiek zou niet alleen de E.E.G. maar ook de buiten-Europese agrarische exportlanden een dienst worden bewezen, aangezien hun ruilvoet aan het verslechteren is, zodat zij met een inkrimping van hun produktie gebaat zouden zijn. Juri vraagt zich echter niet af, of die landen wel minder *kunnen* gaan produceren. Dat maakt zijn betoog tot een onwerkelijke constructie.

In „Europäische Wirtschaft” (no. 3, 1962) wordt een begin gemaakt met een serie artikelen, bevattende analyses van en commentaren op de recente landbouwbesluiten van de E.E.G. Hierop zullen wij in een volgende bladwijzer terugkomen.

W.E.U.

Er wordt overwogen of het voortbestaan van de W.E.U. na de aansluiting van Engeland bij de E.E.G. nog wel zin heeft. Het behoeft daarom geen verbazing te wekken, dat de Parlementaire Vergadering van deze organisatie, waarvan een van de nuttigste functies het bieden van een contactmogelijkheid tussen Engelse parlementariërs en hun collega's uit het Europa van de Zes was, zich uitvoerig met de Engelse toetredingsonderhandelingen heeft bezighouden. Het resultaat daarvan — een van de aanbevelingen van de zevende zitting (11-15 december 1961) van deze Vergadering — is gepubliceerd in het „Europa-Archiv” van 10 januari 1962 (D 12 t/m D 17).

EUROPA-INSTITUÛT
van de Rijksuniversiteit te Leiden.

EUROPA-INSTITUÛT
van de Universiteit van Amsterdam.

Surinaamse kanttekeningen

(Eerste kwartaal 1962)

In de loop van het eerste kwartaal van een jaar komen gewoonlijk de gegevens beschikbaar over het voorafgaande jaar. Ditmaal bevestigen de — voorlopige — cijfers van het A.B.S. de vermoedens welke in de vorige Kanttekeningen werden geuit, t.w. dat er in het midden van 1961 een zekere conjuncturomslag plaatsvond. De buitenlandse handel ontwikkelde zich als volgt:

	Uitvoer	Invoer
	(in Sf. 1.000)	
Eerste halfjaar 1960	39.073	49.764
Tweede " 1960	43.410	52.191
Eerste " 1961	40.571	52.039
Tweede " 1961	37.076	49.100 (afgerond)

De jaarcijfers voor de uitvoer van de belangrijkste artikelen geven het volgende beeld te zien:

	Uitvoer	
	(in Sf. 1.000)	
	1960	1961
Bauxiet	66.316	63.890
Gepelde rijst	3.736	3.459
Landbouwprodukten	3.725	1.408
Veeteelt en Visserijprodukten	544	471
Triplex en spaanplaten	4.306	4.985
Overige houtprodukten	1.310	1.226
Balata	745	655
Heren- en jongenskleding	446	422
Overige Surinaamse produkten	61	99
Wederuitvoer	1.294	832
Totaal	82.483	77.447

De daling van de uitvoer is vrijwel geheel te wijten aan de verminderde export van bauxiet en landbouwprodukten. De eerste vindt zijn oorzaak in de daling van de „stockpile"-aankopen in de Verenigde Staten. De laatste in het wegvallen van de padi (gabah)-export naar Venezuela en de sterke achteruitgang van de uitvoer van citrusfruit, suiker en cacao. De oorzaak daarvan is tweeledig: de droogte en een daling van het prijspeil. De koffie-uitvoer kon zich, naar waarde, herstellen van Sf. 254.000 tot Sf. 361.000, hetgeen slechts mogelijk bleek door het afstoten van de oogst van 1960 tegen prijzen welke thans voor de wereldmarkt geldig zijn, doch volgens opgave van de planters verliesgevend zijn voor de produktie in Suriname. Tijdens de aanpassingsmoeilijkheden wisten planters in Brits Guyana een deel van de markt in Noorwegen, de traditionele afzetmarkt voor Liberia-koffie, in handen te krijgen.

De uitvoer van spaanplaten bleek zich ondanks het door de Verenigde Staten uitgevaardigde feitelijke embargo gunstig te ontwikkelen. De juist aangevangen rechtstreekse scheepsverbinding Paramaribo-Sydney van de Boomerang Line zal deze ontwikkeling positief beïnvloeden, gezien de reeds bereikte verkoopresultaten ondanks de kostbare verscheping via Europa. De balata-uitvoer liep enigszins terug; volgens de exporteurs kan in 1962 een verdere teruggang worden verwacht, daar de ontwikkeling van de kunststoffenindustrie het gebruik van balata zodanig heeft beperkt, dat thans rekening moet worden gehouden met een definitieve ondergang van deze bedrijfstak, welke sedert ruim een halve eeuw aan enkele honderden personen in Suriname een tamelijk wisselend inkomen heeft verschaft.

De invoer, over het gehele jaar genomen, bleef bijna gelijk aan die in 1960. Gerekend over de vier halfjaarlijkse perioden van 1960 en 1961 vinden wij echter het volgende verloop (in mln. Sf.): 49,8; 52,2; 52,0 en 49,1. Hier was dus in het tweede halfjaar van 1960 de piek bereikt. De daling gedurende het tweede halfjaar van 1961 kan aan twee factoren worden toegeschreven en wel ten eerste aan het doorwerken van de ingestelde invoerverboden van enkele agrarische consumptie-artikelen (de gedetailleerde cijfers hierover zijn nog niet gepubliceerd, doch de waarde hiervan kan op ongeveer Sf. 0,5 mln. worden geschat en voor het eerste halfjaar van 1962 op Sf. 0,75 mln.) en ten tweede aan het teruglopen van de invoer van investeringsgoederen, hetgeen blijkt uit onderstaande tabel.

	Invoer	
	(in mln. Sf.)	
	1960	1961
Brandstoffen en smeermiddelen	7,6	8,0
Grond- en hulpstoffen	30,2	32,0
Garens en weefsels	5,4	5,1
Consumptiegoederen	30,6	30,9
Personenauto's en motorrijwielen	3,8	3,6
Investeringsgoederen	24,3	21,5
Totaal	102,0	101,0

Het op peil blijven van de investeringsactiviteit is voor de economische situatie van Suriname een eerste vereiste.

Het valt derhalve te betreuren dat de troebelen in het buurland Brits Guyana in februari hun repercussies blijken te hebben, zowel bij de lokale middenstand als bij potentiële investeerders buiten het Koninkrijk, die veelal nauwelijks het verschil kennen tussen de drie Guyana's en bovendien huiverig zijn voor de politieke onrust in andere delen van het Caraïbische gebied.

Temeer nu Van Gelder & Zonen' — om commerciële redenen — het pinuspulpproject stopzette, is het van groot belang voor het land, dat de aangekondigde uitbreiding van het Tienjarenplan en de toegezegde hulp uit E.E.G.-fondsen spoedig werkelijkheid zullen worden, daar er anders een hiaat zal komen in de economische ontwikkeling. En een dergelijk hiaat zal een ongunstig effect hebben op in uitvoering zijnde projecten. Prof. Dr. J. Tinbergen, adviseur van de regering, bezocht het land in het begin van dit jaar ter voorbereiding van een adviesrapport. Het valt te hopen dat dit rapport zal bijdragen tot uitbreiding van de planactiviteiten.

De weekbalansen van de Centrale Bank geven weinig reden tot opmerkingen:

	23-12-1961	27-3-1962
	(in Sf. 1.000)	
Debet:		
Goud	23.026	22.980
Buitenlandse valuta	7.170	7.466
R. -C. van derden	418	310
R. -C. van den Lande	487	7
Beleggingen	1.962	1.946
Diversen	960	1.068
Credit:		
Bankbiljetten in omloop	22.661	21.712
Binnenl. R. -C. saldi	3.484	3.720
Kapitaal + reserves	6.050	6.050
Buitenl. R. -C. saldi	111	129
Diversen	1.717	2.166
Balanstotaal	34.023	33.777

De liquiditeitspositie van het Land daalde, volgens de „Financiële en Monetaire Kwartaalstatistiek” van het A.B.S., per 31 december 1961 tot Sf. 1.441.000, het laagste punt sedert jaren.

Landbouwtelling.

Aansluitende aan de wereldlandbouwtelling 1960 werd in november 1959 de „Tweede Landbouwtelling Suriname” gehouden. De resultaten hiervan werden gepubliceerd in de in februari 1962 verschenen uitgave van het Ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij: „Suriname in Cijfers, no 16”. In het voorwoord wordt aangetekend, dat de eerste telling in 1953/54 wel enige gegevens verschafte, doch dat deze slechts beperkt bruikbaar waren zodat zij nimmer werden gepubliceerd. In feite is dit dus de eerste publikatie op dit terrein. Geconstateerd kan worden, dat deze publikatie vooral voor landbouweconomen een groot aantal belangrijke gegevens bevat.

Teneinde een algemeen beeld te geven worden hieronder enkele tabellen samengetrokken weergegeven. Daarbij is voor zover mogelijk de gebruikte indeling naar bedrijfs-grootte uitgebreid met het begrip middengroot bedrijf. De gepubliceerde cijfers zijn namelijk gerubriceerd naar de volgende drie bedrijfsgrootten: dwergbedrijf (tot 0,48 ha), kleinbedrijf (van 0,48 ha tot 20 ha) en grootbedrijf (daarboven). Dezerzijds wordt die laatste groep te groot en te onoverzichtelijk geacht, temeer daar hier in grote lijnen duidelijk sprake is van twee bedrijfstypen en wel het overwegend Hindostaanse grote middenstandsbedrijf (20 ha tot 100 ha) en de overwegend in Nederlandse handen zijnde ondernemingslandbouw (boven 100 ha).

Landbouwbedrijven naar grootte en landaard bedrijfschool

(I = aantal bedrijven; II = oppervlakte in ha)

Bedrijf	Creool		Hindostaan		Indonesiër		Overige a)		Totaal	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Dwerg	127	40	319	93	686	208	12	4	1.144	345
Klein	1.584	5.579	7.470	30.357	5.477	9.944	164	715	14.695	46.595
Midden	46	1.639	232	7.562	10	382	26	1.259	314	10.842
Groot	22	8.026	26	9.864	1	515	37	29.645	86	48.050
Totaal	1.779	15.284	8.047	47.876	6.174	11.049	239	31.623	16.239	105.832

a) „Overig” omvat overwegend bedrijven met Europese bedrijfshoofden.

Omvang huishouding en gebruik arbeidskrachten

Bedrijf	Aantal	Totaal aantal inwonende familieleden	Totaal aantal vaste arbeidskrachten	Aantal bedrijven met losse krachten
Dwerg	1.144	4.911	1.573	280
Klein	14.695	84.360	33.690	7.684
Midden	314	2.580	1.485	207
Groot	86	488	2.228	73
Totaal	16.239	92.339	38.976	8.244

Voor een onderzoek naar de arbeidsgelegenheid in de landbouw zou het wenselijk zijn, wanneer bij een volgende telling ook het aantal losse krachten zou worden gepubliceerd, gerangschikt naar het aantal weken dat zij per kalenderjaar in dienst waren. Van de 16.239 bedrijven zijn er 16.154, dus 99 pCt., in particuliere handen, 23 van het Gouvernement, 19 van een cultuurmaatschappij en 43 hebben een andere beheersvorm (o.a. stichting). Naar oppervlakte ligt de verhouding geheel anders, en wel in totaal 68 pCt., 3 pCt., 19 pCt. en 10 pCt. Het komt hierop neer dat 36 cultuurmaatschappijen en stichtingen bijna 30 pCt. van het totale landbouwareaal in beheer hebben.

Naar district gerekend vinden wij de volgende verdeling:

District	Aantal bedrijven			Oppervlakte (Totaal in ha)
	Dwerg	Klein	Middel + Groot	
Suriname	413	7.225	146	36.934
Comme- wijnje	384	2.621	65	28.734
Nickerie	159	2.346	40	21.049
Saramacca	27	1.697	128	13.776
Coronie	73	619	13	3.656
Marowijne	24	110	3	1.298
Paramaribo	64	77	5	385
Totaal	1.144	14.695	400	105.832

Uit deze tabel blijkt dat de grootste bedrijven in de districten Commewijne en Nickerie voorkomen.

Tenslotte zijn uit de gepubliceerde gegevens voor het economisch onderzoek van belang de aantallen en soorten der gebouwde opstallen:

	Aant. bedr.	Woon- huizen	Schuren	Stallen	Kippen- hokken	Opstal- len, n.a.g.
Dwergbedrijven	1.144	1.162	83	295	596	266
Klein	14.695	15.883	5.365	6.957	9.239	4.803
Middel	314	595	191	256	250	132
Groot	86	706	139	49	59	67
Totaal	16.239	18.346	5.778	7.557	10.148	5.268

De bovengenoemde cijfers zijn er slechts enkele van de vele die kunnen worden gedestilleerd uit het 117 bladzijden tellende boekwerk, dat inderdaad een schat van gegevens inhoudt. Zo wordt o.a. geconstateerd, dat 5.002 van de 16.239 bedrijven hun produkten niet verkopen, en derhalve uitsluitend voor zelfverzorging dienen; 11.093 bedrijven hebben geen mogelijkheid van transport van verkoopprodukten, terwijl er van 365 bedrijven wordt opgegeven dat zij wel transport hebben . . . te voet (waarvan 133 eigen vervoer!!). Het valt te hopen, dat deze landbouwtelling regelmatig zal worden herhaald, want eerst dan krijgt zij de volledig gewenste waarde. Dit is vooral van belang in het licht van het feit, dat na de volkstelling van 1950 die van 1960 niet werd gehouden en er nog steeds geen beslissing is genomen of en wanneer een volgende volkstelling zal worden gehouden.

Werkgelegenheid.

Naar aanleiding van de publikatie van de Landbouwtelling werd in het Bulletin van de Kamer van Koophandel en Fabrieken een berekening gemaakt van de werkgelegenheid in het land. Bij gebrek aan volkstellingsgegevens moest op vele gebieden worden gewerkt met schattingen om enigszins een beeld te krijgen van de sociaal-economische situatie. In honderdtallen afgerond luidt deze berekening als volgt:

Landbouw	39.000	werkzame personen
Bedrijven en beroepen	29.700	„
Landsdienaren	12.000	„
Huishoudelijk	5.600	„
Totaal	86.300	„
Arbeidsreserve	3.700	„
Totaal potentieel	90.000,	alle werkkrachten van 15 jaar en ouder.

Op grond hiervan zou dus de arbeidsreserve 4 pCt. bedragen van het potentieel, dus niet abnormaal hoog. Deze werklozen worden echter vrijwel uitsluitend aangetroffen in de stad Paramaribo of naaste omgeving, hetgeen zou wijzen op een minder gunstig gevolg van de grote trek naar de stad gedurende de laatste 20 jaren.

Paramaribo, april 1962.

G. C. A. MULDER, B.Sc., Ps. D.

KREDIETBEPERKING

De heer G. A. Koenders te St. Michielsgestel schrijft ons:

Drs. A. J. Dam vestigt in zijn artikel onder bovenstaande titel in „E.-S.B.” van 4 april 1962 de aandacht op de wenselijkheid van grotere differentiatie in de kredietbeperking ten behoeve van het klein- en middenbedrijf, dat gezien vroegere ervaringen, onevenredig zwaar zal worden getroffen. Eenzelfde discriminatie bestaat t.a.v. de banken die aan de kredietbeperking zijn onderworpen.

In het jaarverslag van de Zuidhollandse Bank wordt opgemerkt dat „de kleinere en middelgrote banken in de praktische uitoefening nodeloos worden belemmerd, terwijl de kredietverlening door deze banken, gezien de totaliteit van het bankwezen, vrij irrelevant genoemd mag worden”. Men heeft van vele zijden beklemtoond dat de meer vormigheid van het bankwezen nodig is, terwijl door de kleinere en particuliere banken speciale taken worden vervuld. Het lijkt dan onrechtvaardig t.a.v. deze banken eenzelfde maatstaf aan te leggen als de grote banken, die toch een geheel ander groeiproces hebben doorlopen.

De Nederlandsche Middenstandbank neemt in deze wel een heel bijzondere plaats in. Het stellen van de basisperiode op een meer gunstig tijdstip in hun groeicyclus zou hiervoor een oplossing bieden. Naar verluidt wordt de last van de renteloze deposito's voor het grootste gedeelte gedragen door een vijftal middelgrote banken, die aldus het offer brengen op het altaar van het monetaire evenwicht, waar 4 grote banken een totaal aan kredieten verlenen dat de rest van het bankwezen verre overtreft.

In dit verband wil ik mij gaarne aansluiten bij de suggestie van Drs. Dam om een meer selectieve controle toe te passen. Dit zou met het oog op de wel gewenste investeringsdoelinden, maar thans gevaarlijk zijnde consumptiekredieten, een juist sluitstuk betekenen van het beleid van De Nederlandsche Bank.

BOEKBESPREKING

Dr. W. L. G. S. Hoefnagels: *Fiscale invloeden op financiering, rentabiliteit en kostprijs*. Bedrijfseconomische Monografieën XXXII, H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1961, 131 blz., f. 12,50.

De ondernemer dient bij zijn beslissingen de invloed van de belastingheffing in te calculeren. Merkwaaardig genoeg heeft deze waarheid meer aandacht gekregen van belastingdeskundigen en macro-economisten dan van bedrijfseconomen. Hoefnagels heeft de bedrijfseconomische literatuur op dit punt aangevuld met een boekje, waarin de invloed van de fiscale afschrijvingen en de investeringsaftrek op financiering, rentabiliteit en kostprijs ter sprake wordt gebracht.

De opzet van de studie is nagenoeg geheel praktisch: aan de hand van eenvoudige cijfervoorbeelden wordt nagegaan hoe ver de fiscale afschrijvingen van de bedrijfseconomische afwijken en welke invloed deze afwijking heeft op bijv. de financiering van de investering waarom het gaat. Zo wordt ook de invloed van de investeringsaftrek op de rentabiliteit van de investering berekend, en zo meer. Als bedrijfseconomische theorieën worden, als keus uit vele mogelijkheden, de vervangingswaardeleer en de gulden-is-guldenleer ten tonele gevoerd.

Dat de cijfervoorbeelden — actueel voor 1959 — een overdreven voorstelling geven van de invloed van de vroegere afschrijving en de investeringsaftrek, omdat beide regelingen intussen belangrijk zijn beperkt, acht Hoefnagels niet bezwaarlijk; hij wil niet meer dan het effect van deze fiscale maatregelen op enkele strategische bedrijfseconomische grootheden aantonen en illustreren. In dat opzicht onderscheiden de laatste acht bladzijden zich van de voorafgaande. Daar vindt men een wat zwaarwichtige bespreking van de vraag, of belasting van schijnwinsten in de vervangingswaardeleer tot de kosten behoort of valt onder een begrip, dat niet de naam, doch wèl de aard van kosten heeft.

Een ieder die in de bedrijfseconomie meer waarde hecht aan praktische hanteerbaarheid dan aan theoretische diepgang, zal in deze monografie een weg zien aangeduid waarlangs hij de fiscale aspecten van een investering kan berekenen. Als zodanig is het boekje dus ook geschikt voor studenten die financierings-, rentabiliteits- en kostprijsproblemen op realistische wijze willen leren oplossen.

's-Gravenhage.

E. L. BERG.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De kredietverlening van de handelsbanken en de boerenleenbanken, berekend volgens de definitie van de gedragslijn, overeengekomen tussen De Nederlandsche Bank en het bankwezen, heeft per ultimo januari 1962 f. 4.709 mln. bedragen en per einde februari f. 4.811 mln. Aldus het jongste jaarverslag van onze circulatiebank. De dagbladpers weet nu te melden, dat eind maart het door bankklënten opgenomen kredietbedrag iets is gedaald, nl. tot f. 4.808 mln. Dit cijfer zou erop duiden dat de huidige kredietrestrictieregeling effect heeft. Dit betekent echter niet, dat nu ook de „dwangsom”, het bij De Nederlandsche Bank te plaatsen deposito, kan worden verminderd. Het tegendeel is het geval. Het aan te houden tegoed, dat volgens dezelfde bron van half maart tot half april f. 90 mln. heeft bedragen en in de hierop volgende periode f. 110 mln., is op 15 mei tot f. 144 mln. gestegen. Dit uit elkaar lopen van het depositobedrag en de kredietverlening is het gevolg van het toegepaste systeem, waarbij steeds het gemiddelde kredietbedrag van de laatste drie maanden wordt vergeleken met het gemiddelde van het laatste kwartaal 1960. Dit basiscijfer is f. 3.980,7 mln. De gemiddelde cijfers per eind januari, februari en maart zijn resp. f. 4.603,8 mln., f. 4.726,0 mln. en f. 4.775,9 mln. of in procenten van het gemiddelde van de laatste drie maanden van 1960: 115,7, 118,7 en 120. De monetaire toelaatbare percentages zijn: 115,5, 116 en 116,5, zodat de overschrijding per eind maart 3½ pCt. heeft bedragen.

Wanneer men wat rekt, daarbij uitgaande van het plafond van eind april (117 pCt. van het gemiddelde van het vierde kwartaal 1960) dan komt men tot een monetair toelaatbare kredietverlening van f. 4.353 mln. Dan zou, vergeleken bij het eind maart bereikte cijfer, de kredietverlening in april dus met f. 455 mln. moeten zijn gedaald. Dat de banken daartoe kans hebben gezien is weinig waarschijnlijk, waaruit volgt, dat nog geruime tijd rekening moet worden gehouden met een gedwongen deposito die de f. 100 mln. te boven gaat.

Kapitaalmarkt.

De emissie markt verheugt zich in een stijgende activiteit. Onder de aangekondigde emissies en de nadere mededelingen van reeds eerder geannonceerde uitgiften heeft de publikatie van de koers van de Philips-emissie veel gereken tot gevolg gehad. Men is tot de slotsom gekomen, dat op grond van de emissiekoers van 475 pCt. de kapitaalmarkt in totaal f. 731 mln. op tafel zal moeten leggen, waarvan, als het buitenland naar verhouding van het zich aldaar bevindende bezit aan Philips-aandelen inschrijft, de Nederlandse markt een bijdrage van f. 270 mln. zal moeten leveren.

Verder doet de Bank voor Nederlandsche Gemeenten opnieuw een beroep van f. 50 mln. op de markt tegen 4½ pCt. Belangwekkend als verschijnsel is de emissie van de Twentsche Bank. Het emissiebedrag (f. 5½ mln. tegen 200 pCt.) is voor een emissie wel niet zo groot doch wij vinden hier opnieuw een uiting van het streven van het Nederlandse bankwezen het zichtbare eigen vermogen te versterken in verband met de sterke expansie in de laatste jaren van de bedrijfsomvang. Dit noopt tot versterking van de buffer, de taak voor kapitaal en reserves weggelegd:

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	27 dec. 1961	H. & L. 1962	11 mei 1962	18 mei 1962
Algemeen	410	431 - 361	365	372
Intern. concerns	566	594 - 494	502	506
Industrie	366	396 - 326	331	345
Scheepvaart	184	186 - 152	154	161.
Banken	253	270 - 235	238	244
Handel enz.	160	171 - 143	144	150

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 126,70	f. 134,60	f. 139,30
Philips G.B.	984½	851	796½
Unilever	f. 189,70	f. 155,70	f. 156,70
Robeco	f. 252,50	f. 222	f. 223,50
Hoogovens, n.r.c.	776	664	662
A.K.U. ?	404¾	356	537
Kon. Zout-Ketjen n.r.c.	1.070	890	920
Zwanenberg-Organon	1.024	880	890
Interunie	f. 228	f. 194,50	f. 194
Amsterd. Bank	396	371	376½
New York.			
Dow Jones Industrials	731	641	651
Rentestand.			
Langl. staatsobl. a)	4,12	4,32	4,32
Aand.: internationalen a)	2,83 b)		3,11
lokale a)	3,55 b)		3,72
Disconto driemaands schatkist- papier	1¾	2½	2½

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

b) 19 december.

C. D. JONGMAN.

RECENTE PUBLIKATIES

Prof. Dr. F. de Roos: *Theorie der internationale economische betrekkingen*. Tweede druk. De Erven F. Bohn N.V., Haarlem 1961, 278 blz., f. 18.

De schrijver geeft in de eerste zeven hoofdstukken een uiteenzetting van de ontwikkeling en huidige stand van de theorie der internationale economische betrekkingen. In de volgende zes hoofdstukken wordt een aantal speciale onderwerpen behandeld, namelijk die van de vrije wisselkoersen, het transfervraagstuk, de internationale goederenhandel en de prijzen der produktiefactoren, de handelspolitiek, de economische integratie en tenslotte die van vrije wisselkoersen en internationale voortplanting van de conjunctuur. In de tweede druk is de tekst op vele plaatsen uitgebreid en verduidelijkt. Voorts werd in deze uitgave het hoofdstuk toegevoegd, dat handelt over de moderne problematiek van de economische integratie.

Het klein en middengroot bedrijf in de Belgische economie (twee delen). Uitgave van het „Nationaal centrum voor economische expansie der kleine en midden-grote ondernemingen” (Ministerie van Middenstand), Brussel 1960 en 1961. Eerste deel: 109 blz.; Tweede deel: 125 blz., B.fr. 100 per deel.

Het eerste deel behandelt de statistische „basiselementen van de economische kaart”. Geschetst worden achtereenvolgens: een globaal structuurbeeld (de toestand 1959 op het gebied van vestiging en tewerkstelling, de geografische spreiding en de bedrijfsspreiding, samengetrokken in een dertigtal branches), de evolutie 1948-1959 en tenslotte gegevens van een twintigtal karakteristieke sectoren.

Het tweede deel handelt over „de concentratie”. Hierbij worden zowel de „sectoriële concentratie” als de ruimtelijke concentratie onder de loep genomen.

De prijzenwet; tekst en commentaar. Uitgave van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers, 's-Gravenhage 1961, 93 blz.

In deze publikatie zijn de artikelen van de prijzenwet (in werking getreden op 2 juni 1961) een voor een besproken en van commentaar voorzien. Daarbij is tevens belicht waar de opvattingen van het Verbond bij de wetgevers tijdens de behandeling van het ontwerp van wet gehoord hebben gevonden en waar een andere lijn werd gevolgd.

Toepassingen van marktanalyse op commerciële problemen. Contactgroep Opvoering Productiviteit. 152 blz., f. 10.

Deze verzameling praktijkgevallen is in eerste instantie bedoeld om te dienen als leerstof bij de theoretische opleiding. De vermelding van de toegepaste onderzoeksmethoden en van de gebezigde technieken kan dienen als richtsnoer voor de behandeling der onderscheiden gevallen.

Dr. J. H. Christiaanse: *Aanmerkelijk belang — in het besluit op de inkomstenbelasting 1941 en het ontwerp van wet op de inkomstenbelasting 1960*. Geschrift no. 19 van de serie „Fiscale monografieën”. N.V. Uitgeversmaatschappij AE. E. Kluwer, Deventer-Antwerpen 1961, 138 blz., f. 6,90 resp. f. 5,52.

In deze studie is veel plaats ingeruimd voor de recente jurisprudentie. Daarnaast is bij elk onderwerp kort weergegeven welke wijzigingen het ontwerp-inkomstenbelasting brengt en wat de gevolgen hiervan zijn voor de praktijk. Deze wijzigingen zijn vrij talrijk, hier en daar zéér verstrekkend en niet overal zonder complicaties.

Paul Einzig: *A dynamic theory of forward exchange*. MacMillan & Co Ltd., London 1961, 573 blz., 60 sh.

Dit boek beoogt de eerste uitvoerige samenvatting te zijn van de na-oorlogse praktijk, politiek en theorie inzake de onderhavige transacties in valuta. De vier delen omvatten terzake achtereenvolgens de na-oorlogse veranderingen in praktijk en techniek; een theoretische analyse („up-to-date”), een analyse van de feitelijke ontwikkeling in de periode 1919-1960 en tenslotte een uitvoerig overzicht van de voor- en na-oorlogse politiek door de centrale banken en „treasures” in een groot aantal landen.

André Kostolany: Over de beurs gesproken; ervaringen van een speculant. Moussault's Uitgeverij N.V., Amsterdam 1961, 192 blz., f. 6,90.

De auteur, een Parijzenaar van Hongaarse origine, is van beroep speculant. Door een levendige afwisseling van historische schetsen en persoonlijke herinneringen stelt hij zich voor de lezer in te wijden in de geheimen van de internationale beurshandel en hiermede in de dikwijls verbluffende samenhang van oorzaken, die winst of verlies aan de beurs bepalen. Aan de orde komen o.a. Amsterdam en de tulpenhandel, de paniek van Wallstreet in 1929 en de Zweed Ivar Kreuger.

Alec Nove: The Soviet Economy. George Allen and Unwin Ltd., London 1961, 328 blz., 25 sh.

Dit boek is opgezet als een inleiding voor niet-specialisten in structuur en problemen van de economie van de Sowjet-Unie. Aangevangen wordt met een beschrijving van de ontwikkeling van de organisatie van het economisch leven en van het plansysteem gedurende de laatste dertig jaren. Hierna wordt een analyse gegeven van de praktische en theoretische problemen zoals deze zich

N.V. DE KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE LOOD- EN
ZINKPLETTERIJEN
VOORHEEN A. D. HAMBURGER

te Utrecht vraagt een

STAFFUNCTIONARIS

(ec.drs. - bedr.ec.richting)

Als medewerker van het Intern Organisatie Bureau zal hij op korte termijn belast worden met het zelfstandig onderzoek van vraagstukken van bedrijfs-economische en organisatorische aard, de gehele onderneming betreffend. In die functie zal hij ten aanzien van zijn werkteerrein als adviseur optreden van de directie en de afdelingen. In de inwerkperiode zal grote zorg worden besteed aan een grondige kennismaking met alle facetten van de onderneming. Aan de kandidaat worden hoge eisen gesteld ten aanzien van intelligentie en vermogen tot samenwerking. Leeftijd tot 35 jaar.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven met inlichtingen over leeftijd, opleiding en praktijk en vergezeld van een recente pasfoto vóór 4 juni. a.s. aan de Nederlandsche Stichting voor Psychotechniek, Wittevrouwenkade 6, Utrecht, onder nummer E.S.B. 293050.

voordoen in het Sowjetsysteem. Het laatste deel is gewijd aan begrippen en leerstellingen (w.o. het nationaal inkomen en zijn bestanddelen, de waardeleer, de post-Stalinistische economiebeoefening en van de efficiency van het systeem t.o.v. het Westen). Met succes streeft de auteur naar ironische objectiviteit en vermijdt hiermede de gebruikelijke fel emotionele sfeer van pro of contra.

JURIST

34 jaar, jarenlang verblijf in Zuid-Amerika, Engeland en de Verenigde Staten, goede talenkennis, praktisch ingesteld,

zoekt een interessante functie met goede toekomstmogelijkheden

b.v. in industrie of bankorganisatie.

Brieven onder nr. E.-S.B. 17-1, Postbus 42, Schiedam.

BESPAAR UW BOEKHOUDER ROUTINEWERK

laat dat verrichten door de

EXACTA CONTINENTAL

de nuttige boekhoudmachine,
die altijd meer **bespaart**
dan **kost**.

Bezoek onze stand nr 99 op de
efficiency-beurs van 22 t/m 30 mei
of vraag geheel vrijblijvend een
demonstratie.

Importeur: N.V. MABO

HOOGSTRAAT 111 - ROTTERDAM-1
TELEFOON 010/12 93 22

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f 22,50;
fr. p. post f 23,60; voor stu-
denten f 19,—; fr. per post
f 20,10.

★

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

FONDSSEN ANALYSE

VOLGENS GEHEEL NIEUW
SYSTEEM, ENIG IN NEDERLAND

Het weekblad „Beleggers-
Belangen” bevat elke week
zulk een analyse, die ook voor
beleggers, die van hun beleg-
gingen geen academische zaak
wensen te maken, nuttige ge-
gevens bevat en die bovendien
als kaartstelsel verkrijgbaar
is. De fondsen worden beoor-
deeld naar kwaliteit, groei en
rendement.

WEEKBLAD TER IN- EN
VOORLICHTING SPECIAAL
VOOR DE PARTICULIERE
BELEGGER.

Gratis proefnummer wordt
gaarne op aanvraag toegezonden door de Adm. Bel-Bel,
Postbus 42, Schiedam.

Grote Financiële Instelling te Amsterdam

zoekt

MEDEWERKER voor haar ECONOMISCHE AFDELING

die in staat moet zijn op uiteenlopende financiële en economische terreinen werkzaamheden te verrichten, waaronder met name van publicistische aard.

De gedachten gaan uit naar gegadigden met één algemene economische scholing en bij voorkeur met praktijkervaring.

Brieven te richten aan Arc's Advertentiebedrijf N.V.,
Dam 2a, Amsterdam, onder Nr. 8002

Leeft met Uw tijd mee! ★ Leest de „E.-S.B.”

N.V. KONINKLIJKE METAALWARENFABRIEKEN voorheen J. N. DAALDEROP EN ZONEN

gevestigd te Tiel.

UITGIFTE van

843 gewone aandelen B,
elk groot nominaal f 1000,- aan toonder,

voor de helft delende in de resultaten van het boekjaar 1962 en ten volle in die van volgende boekjaren.

Ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op bovengenoemde aandelen, uitsluitend voor houders van gewone aandelen, openstelt op

MAANDAG 28 MEI 1962,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij haar kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Tiel,

tot de koers van 175 pct.,

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 17 mei 1962.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving.

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

Amsterdam, 17 mei 1962.

CENTRAAL BEHEER

Instelling van onderlinge VERENIGINGEN voor VERZEKERING EN DIENSTVERLENING ten behoeve van het bedrijfsleven.

MOLEST-RISICO:

verzekering tegen oorlogsschade, stormschade en andere risico's.

BRAND-RISICO:

brand- en bedrijfsschadeverzekering van industriële en andere objecten.

VERVOER-RISICO:

transportverzekering van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

WET-RISICO:

bedrijfs-w.a.-verzekering, motorrijtuigverzekering, ongevallenverzekering voor inzittenden van automobielen.

PENSIOEN-RISICO:

collectieve ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering.

**VERENIGING
VOOR CENTRALE
ELEKTRONISCHE
ADMINISTRATIE
(C.E.A.):**

loon-, voorraad-, debiteurenadministratie, facturering enz. met behulp van elektronische apparatuur.

Geniet de voordelen van aansluiting bij deze verenigingen.

Onderling
kosten
dragen
betekent
kosten
besparen

CENTRAAL

C.B.
BEHEER

BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM-W. TEL. 134971-POSTBUS 8400

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering

U reageert op
annonces in „E.-S.B.”

Wilt U dit dan steeds duidelijk
tot uitdrukking brengen?

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

gevestigd te 's-Gravenhage

UITGIFTE VAN

f 50.000.000.— 4 1/2 pCt. 30-jarige Obligaties 1962

Grootte der stukken: nominaal f 1000.— en f 500.—.

Na de toewijzing kunnen desgewenst, in de plaats van obligaties, schuldregisterinschrijvingen, groot tenminste nominaal f 100.000.—, worden verkregen.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte zal zijn opengesteld op

DONDERDAG 24 MEI 1962

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.

bij de kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, voorzover in genoemde plaatsen gevestigd, van:

**Rotterdamsche Bank N.V.
De Twentsche Bank N.V.
Amsterdamsche Bank N.V.
Incasso-Bank N.V.
Lippmann, Rosenthal & Co.
R. Mees & Zoonen
Nationale Handelsbank N.V.
Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.
H. Oyens & Zonen N.V.
Pierson, Heldring & Pierson
Hope & Co.**

alsmede **ten kantore der Vennootschap**

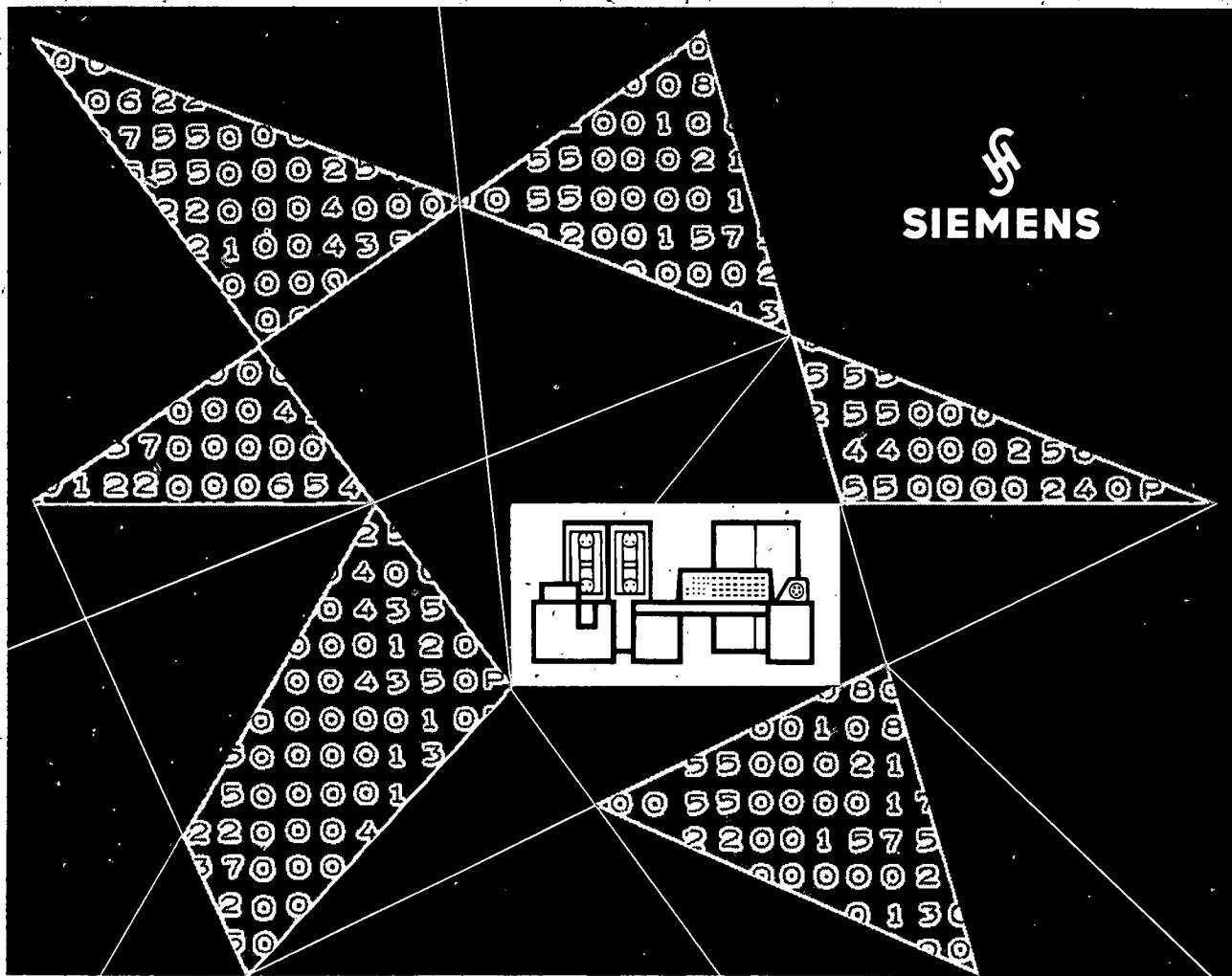
op de voorwaarden van het prospectus d.d. 17 mei 1962.

Opneming van deze lening in de beursnotering te Amsterdam en Rotterdam zal worden aangevraagd.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede, in beperkte mate, de statuten en het laatste jaarverslag, zijn bij bovenstaande inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

's-Gravenhage, 17 mei 1962.

N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

SIEMENS

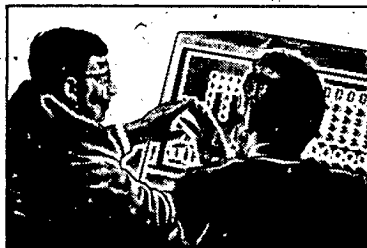
T 274 H

Centrale Informatieverwerking

Wanneer bij industrieën, filiaalbedrijven, luchtvaartmaatschappijen, spoorwegen en alle andere ondernemingen en instellingen met een decentrale structuur snelle en exacte informatieverwerking verlangd wordt, is een moderne computer zonder meer dikwijls niet voldoende. Veelal is dan een elektronisch informatieverwerkend systeem nodig, waarbij de mogelijkheid geboden wordt gegevens over willekeurige afstand automatisch toe en af te voeren.

Siemens Informatieverwerkende Systemen

voorzien hierin met afstandsonafhankelijke in- en uitvoerkanalen over telegraaf-, telefoon- of draaggolfverbindingen. De hoge bewerkingssnelheid, de willekeurig te kiezen geheugencapaciteit, de snelle in- en uitvoermedia (sneldrukmaschine max. 90.000 regels per uur!), de grote flexibiliteit en de uitzonderlijke betrouwbaarheid waarborgen universele toepasbaarheid.

Siemens-Datex

is de techniek, die zorg draagt voor het overbrengen van informatie via telecommunicatiekanalen: intern en openbaar telexverkeer, ponsband-sneltransmissie, beveiligde datatransmissie met foutsignalering, inrichtingen voor het opvragen van gegevens op afstand e.d.

Vele bedrijven en instellingen zijn reeds tot aanschaffing van een Siemens Informatieverwerkend Systeem overgegaan. Ervaren deskundigen kunnen u daarom behulpzaam zijn bij de voorbereidingen. Vele standaardprogramma's staan te Uwer beschikking. Vraagt documentatie!

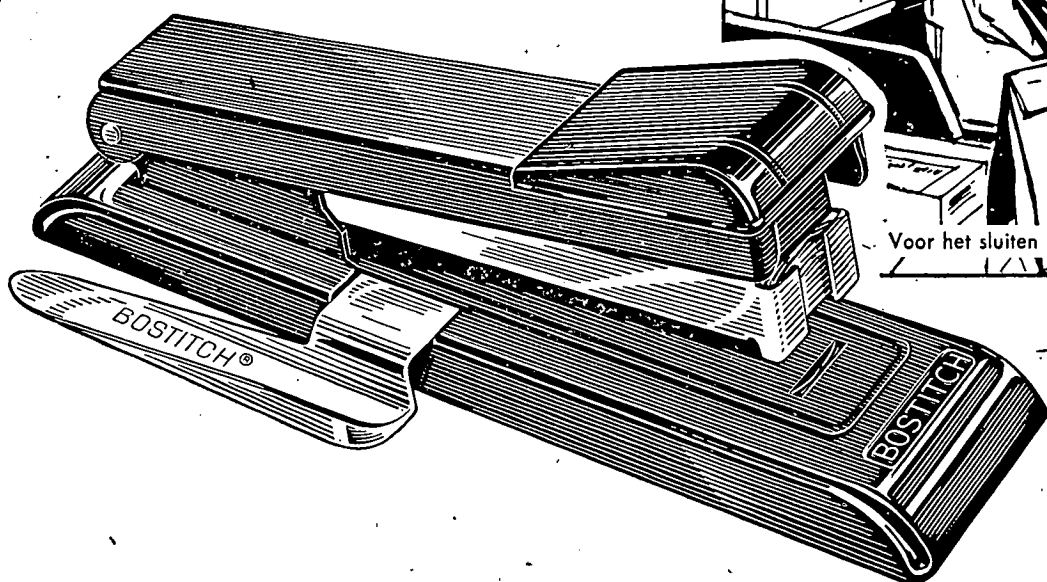
NEDERLANDSCHE SIEMENS MAATSCHAPPIJ N.V.
 POSTBUS 1068 · 'S-GRAVENHAGE · TELEFOON 183850
 ALLEENVERTEGENWOORDIGING VAN
 SIEMENS & HALSKE AKTIENGESELLSCHAFT
 BERLIN · MÜNCHEN

Voor het hechten van papieren.

Voor het sluiten van zakjes.

HET hechtapparaat voor het moderne kantoor!

De BOSTITCH B8 kantoorhechtmachine, met handige nietjes-wipper

Hechten met de BOSTITCH B8, met handige nietjes-wipper, gaat sneller en is steviger dan het gebruik van de ouderwetse paperclips, die bovendien een stapel papieren in de linkerbovenhoek meer dan twee maal zo dik maken. En – wat bij elkaar hoort, blijft ook bij elkaar!

Het verwijderen van nietjes is heel eenvoudig, want dit sierlijke hechtapparaat is voorzien van een nietjes-wipper. Hiermede kunt U aan elkaar gehechte papieren ook weer heel gemakkelijk los maken en hergroeperen.

Bruikbaar op zo vele manieren, als hecht tang of – als U het voetstuk van de B8 geheel openklapt – als tacker om b.v. papieren op een bord of aan de wand te bevestigen.

Vraagt Uw kantoorboekhandelaar om zo'n handige BOSTITCH B8. Mocht hij ze niet in voorraad hebben vraag ons dan even om adressen van leveranciers in Uw woonplaats.

Voor het verwijderen van nietjes.

Voor tacken.

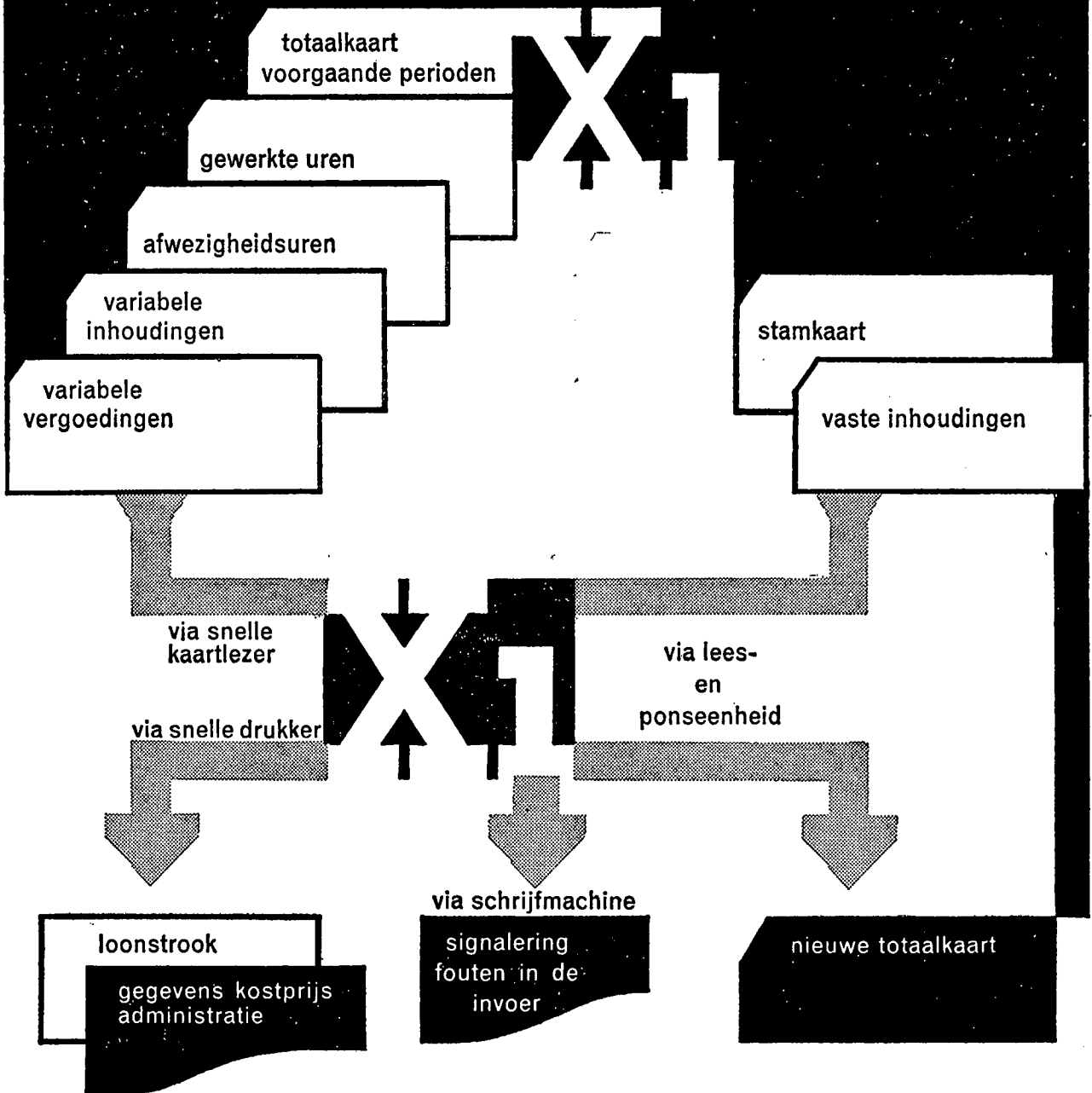
BOSTITCH*
hechtmachines en hechnietjes

hechten beter – hechten sneller

Alleen-importeur:
DEKKER-VERPAKKING N.V.
W. Fenengastraat 21, Amsterdam
Tel. 59765 (4 lijnen)

* wettig gedeponoord

WAT IS INTEGRATIE IN DE LOONADMINISTRATIE?

DAT IS: bepaal met de X1

- bruto- en nettoloon ineens
- voor 1000 man in een kwartier

DAT IS: leid uit de basisgegevens

- in een enkele arbeidsgang
- alle gewenste gegevens af

OOK UW ADMINISTRATIE VRAAGT OM INTEGRATIE

ELECTROLOGICA
STADHOUDERS-
PLANTSOEN 214
POSTBUS 207
DEN HAAG

The International Co-operative Alliance, Londen

„CO-OP Nederland”, van bovengenoemde organisatie het Nederlandse lid, deelt mede dat binnenkort aan de orde komt de benoeming van een

DIRECTEUR VAN DE I.C.A.

wegens pensionering, van de huidige directeur.

Het betreft een veelzijdige en typisch internationale functie, welke niet alleen rechtstreeks contact met vele soorten van coöperaties in bijna alle landen ter wereld, maar ook officiële en informele samenwerking met gouvernementele en particuliere lichamen inhoudt.

De standplaats is Londen. Het salaris wordt in overleg en naar capaciteiten vastgesteld. Het beginsalaris bedraagt tenminste £ 3500.

Nadere inlichtingen over de aard van de functie, het sollicitatie-adres en te vermelden personalia zijn verkrijgbaar bij de Directie van „CO-OP Nederland”, Postbus 6008 te Rotterdam. Op volstrekte discretie kan worden gerekend.

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

Blijf bij ★ lees „E.-S.B.”!

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVZERKERING EN LIJFRENTEN

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Brandverzekering-Maatschappij N.V.

LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGELO - HAARLEM